

ALBERT ERNŐ TÁRSADALOM – SZERVEZETEK

SZOLGÁLÓK, SZOLGÁK

A szolgálok, szolgák többnyire szegény földműves családokból kerültek ki, de gyakran vagyoni helyzetüktől függetlenül is elmentek lányok, legények nagyobb városokba szolgálni. A lányok azért is, hogy nagyjából megteremtsék a férjhez menéshez szükséges „staférungot”, de a tanulás, tudás megszerzésének lehetőségét is látták benne. Értékesebb volt az a lány, aki bizonyos ideig szolgált, mert újabb tudást, ismereteket szerzett, és vitt haza a városból.

A közhasználatú cseléd elnevezést Csíkban nem vagy nagyritkán használták, elfogadott volt a szolgálo vagy szolgálga. Legfeljebb az ügyesség megjelölésére fordult elő. Apa mondta fiának, hogy „ügyes cselédem vagy”, vagy a bátor, erős legényt jellemezték úgy, hogy „bátor cseléd”, „ügyes cseléd”.

A csíki szolgálok, szolgák tisztességgel elvégezték a rájuk háruló feladatokat, megbízhatók, tiszták, munkát szeretők és bírók, találékonyak voltak. Legtöbbjüket alkalmazóik megkedvelték, sokukat gazdáik a későbbiekben is felkeresték, elismerőleg nyilatkoztak róluk.

Voltak vadhajításai is a szolgaságnak. Egyesek a korai „szabadságban” nem találták meg a megfelelő utat, szülők hiányában eltévedhettek, így a kiszolgáltatottság, az erkölcsi romlásba sodródtak, de ez a rendkívüli esetek közé tartozott, viszont híre gyakran tetézve terjedt, környezetük visszhangzott tőle.

A SZOLGÁLÓNAK VAGY SZOLGÁNAK ÁLLÁS IDEJE ÉS IDŐTARTAMA

Feljegyzések és tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy a lányok gyakran már 13–14 éves korukban is szolgálónak álltak, elsősorban azok, akik anyagi helyzetükből adódóan rákényszerültek. A többség azonban 14–16 évesen hagyta el a szülőházat, hogy önállóan végezze a ráháruló feladatokat, s munkája után megfelelő díjazásban is részesüljön.

Azonban sokan kényszerűségből már a fentieknél sokkal korábban szolgálatba álltak. Egyik vallomás: „Nyócéves gyermek, ugyi, kicsi vótam akkor”. „Én ejsze még nyócéves se vótam, s szógáltam”¹

Másik feljegyzés: „11 éves koromban álltam munkába”²

Dánfalvi közlés: 12 éves korában ment szolgálni, Brassóban volt 3 évig, aztán a következő évben férjhez ment.

A Székely Nemzetben arról írtak 1887-ben, hogy a szülők 10–13 éves leánygyermeküket szolgálónak küldik.³

Ilyen közlést is ismerünk: „Legtöbbjük már gyermekfejjel, az iskola padjából kerül a nagyobb városokba”.⁴

A különböző életkorban elszegődött szolgák és szolgálok szóban vagy írásban rendszerint egy évre kötöttek szerződést. Az 1792-es rendelkezésben azt fogalmazták meg, hogy egész, fél, fertály, vagyis negyed évre, de egy hónapra is szegődhetnek. A külső szolgák, szolgálok egy évre, a belsők a felsorolt időszakra is köthettek megállapodást, de általánosan elterjedt volt az egy évi szerződés.⁵

A szolgák, szolgálok többsége egy év letelte után továbbra is korábbi gazdájánál maradt, legtöbbször akkor szakadt meg a folyamat, amikor vagy a gazda, vagy a szolgálga, szolgáló

nem volt megelégedve az eltöltött időszakban végzett munkával, esetleg bánásmóddal vagy viselkedéssel.

Szokássá alakult, hogy a leányok férjhez menetelig, a legények az utóbbi két évszázadban a katonaság kezdetéig szolgáltak. Kivételt képezett az, amikor valaki örökös szolgának állt.

Az 1718–1719-es nagy szárazság idejéről jegyezték fel, hogy az éhségtől való menekülésük következtében „Nem kevesen eladták magukat örökös szolgágra; az eladók és mások, ha vevőket találtak, legalább saját és családjuk életét fenntartották”.⁶

Található olyan feljegyzés 1863-ból, hogy ha a szolgáló urát haláláig szolgálja, 300 forintos kiutalását kaphatja meg.⁷

A XX. század közepén Dánfalván is találtunk egy-két olyan esetet, amely szerint a szolgálót élete végéig vállalták, de ez tulajdonképpen megélhetési biztonságot jelentett.

Súlyos történelmi példák közül is megemlíthetünk néhányat, amelyek a tatár fogsághoz és a szolgasághoz kötődnek.

1677. november 15-én többen is bizonyították, például Kari Péter szenttamási plébános ... jenőfalvi Barlok János, hogy „szépvízi Péter Balázs kötelezte magát holtáig szolgálni Szenttamáson élő Damokos Tamást és nejét, Geréb Katát, mivel Damokos Tamás másfél-száz tallért fizetett tatárabságból való kiváltásáért”.⁸

Mind 1661-ben, mind 1694-ben a Csíkba betörő tatárok nagy számban hurcoltak el lakosokat: nőket, férfiakat, gyermekeket, abban a reményben, hogy busás váltságdíjat kapnak értük. 1694-ben Endes Panna azzal a kéréssel fordult Boros Györgyhez, hogy fizesse meg az érte kért összeget, mert szabadulása után „azt a pénzt is megadná, magát is akár feleségnek, akár szolgálójának ajánlaná”.⁹

Volt időszak, amikor szék vezetők tiltották meg a szolgálónak állást. Az 1661. évi tatár betörést követően Háromszék lakossága annyira megfogyatkozott, hogy a szék tisztsége megtiltotta a 12 éven felülieknek Brassóba való elszegődését.¹⁰

A szolgálatra állókat különböző csoportokba sorolhatták: külön csoportosították, akik falun gazdák alkalmazásában szolgáltak. Magasabb rendűeknek tekintették azokat, akik városban ajánlkoztak szolgálatra. Már kiveszett formája a bányász szolga volt. Felcsíkon 1677 áprilisában a csíki vashámornál „hámorhoz való szolgák” is dolgoztak. Eördög Pétert és Istvánt úgy írták nyilvántartásba, mint „fizetett szolgák”-at. Azt is feljegyezték, hogy 1680-ban dánfalvi Gál András és Kristóf Balázs a hámornál szolgáltak Farkas Péterrel, Bőjte Andrással. A csíki vashámornál „cédulás bányász”-okat is alkalmaztak, akik rövidebb ideig megszabott bérért szolgáltak.¹¹

Előfordult, hogy a harcok során leszegényedett lófő kénytelen volt módosabb jobbágyhoz szolgának szegődni. 1786-ban Csedő István lófő fia szolgának állt a Petki család cselédei közé. Béré magyar forintban 1 és még 50 dénár, egy zeke és másfél véka árpatermésnek fele.¹²

1805-ben Szárhegyen Kovács Antal huszár is „conventiós” szolgának állt.

A szolgálókat, szolgálókat életkoruk, képességeik, munkabírásuk szerint is megkülönböztették. Lányok lehettek dajkák, szolgálócskák, kisebb szolgálók, főző szolgálók, udvari szolgálók, főző asszonyok, mindeneselek. Több elnevezés maradt fenn a férfiak esetében: szolgacska, lovas szolga, hadbajáró, hadba fizetett, fegyveres, fegyverhordó szolga, konvenciós, szegődött, köteles, fizetési, számadó, számadatlan, kenyérevő, esztendő, pénteki, szombati szolga stb.¹³

KATONÁNAK ÁLLÓ SZOLGÁK

Az a kialakult hagyomány, hogy a véres kard körülhordozására vagy a lánmfák kigyulására, esetleg az üzenet más formában közlésére mindenki székelynek katonának kell mennie, mind a dánfalviakra, mind a felcsíkiakra érvényes volt. Aki nem tudta igazolni távolmáradását, életével fizetett, akár örökös szolgaságba jutott.

Szokássá alakult, hogy bizonyos esetekben a hadba hívó szóra a főurak vagyonuk szerinti számban szolgálkat is magukkal vitték a csatába.¹⁴

Ilyenkor a szolganak külön öltözetben és külön felszereléssel kellett megjelennie a táborban. Úgynevezett szolgakardja volt. Ilyen adatokat közöltek 1755-ből: „zománcos és pléhes viseltes szolga kard, hasonló szíjával együtt”.¹⁵

De a hadviseléskor előfordult az is, hogy az 1500-as években fő- vagy nemesemberek maguk helyett szolgálkat küldték hadba. Bocskai István éppen azért panaszkodott a székelyekre, mert kellő felszerelés és felkészülés nélkül jelentek meg a táborban. Rákóczi Zsigmond Bocskai levele alapján utasította 1606. július 6-án Petki Jánost: az összeírás szerinti személyek fogjanak fegyvert, hogy „szolga és egyéb rend ki ne jöjjön”.¹⁶

Maga a lehetőség ebben a században továbbra is ismeretes. A lengyelországi hadjáratba a szolga azzal a feltétellel ment gazdája helyett, hogy a lányát hozzáadja feleségül. 1684-ben Fejér István szintén szolgát küldött maga helyett táborba.¹⁷

A katonaságtól más formában is mentességet kerestek egyes személyek. A lustrán összeírtak egyik része azzal próbált kibújni a kialakult szokás és törvény elől, hogy maguk szolganak álltak, mivel a szolga mentes volt a katonai táborozástól.

1667-ben az országgyűlés határozott az ilyen eljárások ellen. 1670-ben pedig arra is kitértek, hogy a hadkötelesek közül szolganak állók nemhogy bért követelnének, hanem ők fizetnek a befogadóknak, hogy megszabaduljanak a hadi szolgálattól. Rendszerint akkor álltak szolganak az ilyen személyek, amikor már érkezett a parancs a hadbavonulásra, s addig maradtak uruknál, míg a táborozás tartott. A hadimentességet akkor is megkaphatták volna, ha jobbagynak állnak, de ez azért nem volt kedvező, mert örökös szerződést jelenthetett volna, viszont a szolgaság egy évig tarthatott, vagy addig, amíg a harcok véget értek.¹⁸

Dánfalván 1681-ben György István és Márton István a Nemes János uram szolgája, Csáki György a Czakó Jánosé; Madarason László János a Béli Kelemen uramé; Karcfalván Miklós János a Damokos Tamásé; Jenőfalván Székely Miklós az Abafi Jánosé, Karda György a Daczó Jánosé, Szentés Gergely az Erős Györgyé, Bíró György az Erős Pálé; Szenttamason Bőjte Imre, Kovács Péter, Palkó Tamás, Palkó Mihály és Lovász Gergely a Damokos Tamásé, Szakál Miklós, Boros Máthé az Abafi Jánosé, Szöcs István a Daczó Jánosé, Gurzó Gergely a Sándor Jánosé, Kristály Ferenc a Petki Jánosé, Dobos Péter az Erős Györgyé, Csoók András a Mikó Péterné asszonyomé, Akác Benedek a Szopos Jánosé; Szentdomokoson Kristály Mihály a Daczó Jánosé, Kedves Gergely a Nemes Jánosé, Nagy Kristály András a Petki Jánosé, Boros István a Mikó Péterné asszonyé, Kovács Imre az Abafi János szolgája.

1683-ban a bécsi hadjárat után is összeírták a hadköteleseket. A nevek után ismételtelen feltüntették, milyen indokkal mentesítették a hadba vonulástól. A nemesek közül felsoroltakat nem említették falvanként, de leírták név szerint. Székely István Tormáné asszonyom szolgája, István Deák Nemes Jánosé, Gergely Deák a Béli Kelemenné asszonyomé, Márkos János a Petki uramé, Péter Balázs a Henter Ferencé, Bocskor András és Füstös Miklós a Mikes Kelemené, Szöke Jakab a Kapitányé.

Madarason Borbély János a Lázár Istvánné asszonyomé; Szenttamáson Gurzó András a Sándor Jánosé, Lovász Gergely és Tamás Deák a Damokos Tamásé; Szentdomokoson Kedves György a Boros Györgyé.

Az 1685-ben készített összeírás szerint Dánfalván Both Lőrinc a Cserei János szolgálja, Karcfalván Bíró Ferenc a Bodor Péteré, György mester fia Abafi uramé, Lőrincz György az Abafi Jánosé; Jenőfalván Attos János az Erős Györgyé. A szolgáltság egyik módjára utal az a megjegyzés, hogy hétszámra szolgált, vagyis minden héten két-két napot; Szenttamáson Tamás András hadnagya szolgálja, Boros Máté az Abos Jánosé, Szöcs István a kapitány uramé, Palkó Mihály a Damokos uramé, Szabó János az Erős Pálé, Kovács István a Boros Péteré, Kristály Ferenc a Petki Jánosé, Bíró Mihály az Abafi Jánosé, Bíró János a Damokos uramé, László András az Abafi uram szolgálja.¹⁹

A hadba szállás alól felmentést jelentett a pásztorkodás is. Szentdomokosi Benedek István a hadakozások idején a falu csordájának pásztrolását vállalta, Szenttamáson pedig Csüllek János pásztorkodás címén maradhatott otthon a hadjárat idején.²⁰

Előfordult, hogy a táborba küldött szolgálta tatár fogságba esett. Ilyenkor urát kötelezték arra, hogy a váltságdíjat kifizesse.²¹

A későbbiekben gyökeres változás történt a katonának állásában. A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc leverését követően, pontosabban 1715 után állandó hadsereget alakítottak. Ebbe a seregbe verbuválták a fiatalokat mulatozással és táncolással is, így a szolgák közül többen a katonák közé álltak.

A Székelyföldön az 1762–1764-es határőrség felállításakor a szolgákat nem írták össze, de a kialakított katonai rendszer mellett 1807-től sorshúzással pótolták a hiányokat az állandó hadseregbe, s ilyenkor számos visszaélésre került sor. A bírók tudatosan igyekeztek megszabadulni a „hangadó szolgáltegyenektől, a falurosszáktól”.²²

A határőrség megalakulását követően a katonai vezetők oly hatalommal rendelkeztek, hogy a szolgának álláshoz a tisztek engedélyezésére volt szükség. Így fogalmaztak: „Katonarenden lévő katonatiszt engedelmé nélkül szolgálatajára senki ne fogadjon”.²³

A karcfalvi Mihály Gergely arról nyilatkozott, hogy 1812-ben János bátyját s a szolgáljukat táborba vitték, s a fiatalság táborozása miatt újabbat nem tudtak fogadni, ezért a gazdaság működéséért a somlyói scholából haza kellett térnie.²⁴

1842-ben Janőfalván Szekeres Antal az Imre Mihály szolgálja volt, Oltfalván pedig huszár Erős Mihály állott szolgának Kálmány Istvánhoz.²⁵

1848-ban, a szabadságharc idején szolgálta, volt jobbágy, zsellér, bárki fegyvert fogott, nemzetőrnek, honvédnek állt, majd Ferenc József bevezette az évenkénti sorozást.

SZERZŐDÉS

A korábbi úr és szolgálta viszonyt fokozatosan felváltotta a szabad akaratból szerződés valamely alkalmazóhoz. Mind az elszegődő, mind az alkalmazó szóban vagy írásban bizonyos feltételeket szabva megegyezett, betartását egymástól megkövetelték. Tulajdonképpen ezt nevezték szegődésnek.

1555-ben a székely nemzetnek régi szokásos törvényeit összeírták, majd Dobó Istvánnak és Kendi Ferencnek, az akkori erdélyi vajdának és székely ispánoknak bemutatták. Ebben a 64. pontban már szegődött szolgáltról írtak.²⁶

Szegődött szolgáltról találunk feljegyzéseket 1566, 1570, 1592-ben is.²⁷

A további századokban, egészen napjainkig, gyakran írtak szegődött szolgálókról, szolgálókról, legtöbbször olyan esetben, amikor törvényes úton kellett igazságot tenni, vagy a gazda ügyében kellett tanúskodni.

Milyen követelményeket fogalmaztak meg az idők folyamán azok, akik szolgálatot vállaltak, vagy azok, akik munkájuk könnyítéséért alkalmazták őket?

Vidékenként, akár falvak- vagy gazdáként is különbségek voltak a szolgák fogadásával, bérük megállapításával, esetleges büntetésükkel kapcsolatban.

A szegődés körülményeiről azt tudhatjuk, hogy a szóbeli megállapodást rendszerint „kézadás” követte, ami azt jelentette, hogy a korábban megbeszélte szerződés életbe lépett. Ilyen feljegyzés ismert: „az idén való esztendőre kezét adott nékem, hogy nálam marad szolgálásra, ha megadom neki azt, amit ő kér”.²⁸

Ilyen szerződésre utalnak az 1792-ben Gyulafehérváron a „Rendek” „Közönséges gyűléseikben” hozott határozatukban is. Az I. paragrafusban írták: „úgy szokta ejteni, hogy azon Egyezés vagy Vásár tökéletességre lett menetele jegyéül Kezeket egymásnak bé-adják”.²⁹

1793. július 18-án 3466. számú rendelet szerint a cselédfogadásban a „kezeket egymásnak bé-adják” mellett „előpénzt” is fizessenek, de „a fogadó úr vagy gazda tetszésére hagyatván” mennyisége, amelyet a cselédnek „a rendes időben adandó fizetésébe belé tudhassa, és a cseléd béréből lehúzhassa”.³⁰

Az ilyenyszerű szerződés a legtöbb esetben fennmaradt napjainkig is, legfeljebb a szertartásos kézadás elmaradt.

Mivel sok vita, ellentmondás, más-más követelmény alakult ki különböző vidékeken, a kényszerhelyzetben visszaélések sokasága is, ezért hol országos, hol széki határozatok szabályozták az elszegődő és alkalmazó viszonyát.

Ismeretes Csíkszékben a „Széki Constitucio” 1678-ból, valamint Csík-, Gyergyó-, Kászonszék Statútuma 1712-ből, annak megújítása 1729-ből, a szabályrendelet 1745-ből. II. József 1786-ban kihirdetett „kegyelmes rendelete” szabályokat tartalmazott a gazdák és a szolgáló szegődők viszonyáról. Ezt a rendeletet alkalmazták „a” Nemes Nagy Erdély Országi Három Nemzetekből álló tekintetes Nemes Rendek” az erdélyi törvényekhez. Ilyenek: az elszegődött szolga nem köthet új szerződést újabb gazdával; a szolgálatba álló köteles ládáját, ruházatát bemutatni; ismertetnie kell „addig való életét”, maga „viseletét”, be kellett mutatnia előbbi gazdája elbocsátó levelét; a vállalt feladatokat el kellett végeznie; nem kellett teljesítenie azon parancsokat, amelyek a jó erkölccsel ellenkeznek, vagy amelyek erejét felülműlják. A szolgálatba állónak tisztelnie kell urát. Nem lehet olyan vakmerő, hogy „gazdája személyére kezét erőszakosan tenni merészlené”.

Felbontható a szerződés, ha a szerződő felek valamelyike más országba menne; ha az elszegődő betegsége akadályozná a vállalt munka elvégzését; ha házasságot kötne; ha örökséget kellene átvennie; ha ura erőszakos és erkölcstelen stb.

A szolgálat felmondását bizonyos időhöz kötötték: a hónapra szegődőnek 14 nappal korábban kell jelentenie távozását. A szabályzat tiltotta, hogy a „Tselédek öszve-beszélése 's egyet értése” révén a szolgálatot egyöntetűen felmondják, s ezáltal „gazdájokat nagyobb bér fizetésre” kényszerítsék (27. paragrafus). Nagyobb bér ígéréssel nem szabad elcsábítani a szolgálatot vállalót gazdájától. Az elszökések megelőzéséért a gazdának elbocsátó levelet kell adnia, annak hiányában nem alkalmazhat egyetlen gazda sem cselédet. Az újonnan szolgálatba állóknak kötelességük a helység tisztjeitől olyan írást bemutatni, amelyben szüleik vagy eltartóik beleegyezését és jó magaviseletüket igazolják.

Külön fejezetben fogalmazták meg, hogy „,a Tselédeknek magában is terhes állapottok, a' mennyibe lehetséges könnyebbítették, és vélek az Urak vagy Gazdájok rendesen és módosan bánjanak”.

A béreket idejében fizessék ki, megfelelően táplálják őket. Ha a cselédnek urára vagy gazdájára panasa van, a törvények szerint segítsék tisztázását. „A' Tseléd rongálása 's akárminémű rajtok teendő keménykedés az Uraknak vagy Gazdáknak tilalmaztatik”.

A rendelet kötelezi az urakat vagy gazdákat, hogy a szolgálók vagy szolgák távozásakor „jó lelkiismerettel” olyan levelet kiállítani, amelyben bizonyítja becsületességét, erkölcsös-ségét, szorgalmát, egész magaviseletét. Az urakat és gazdákat arra is kötelezik, hogy a szolgálókat és szolgálókat erkölcsösen neveljék.

Amennyiben a szolgálatot vállalók helyet akarnak változtatni, azt nyolc nap alatt rendezzék, ebben a hatóságok is segítsék.

Parancsolják a vármegyei és városi tiszteknek, hogy a sokgyermekes családokból azokat a fiatalokat, akikre a gazdaságban nincs szükség, szolgálatra küldjék.

Kötelezték a helységek bírúit, hogy ezen rendeletet év kezdésekor és az év felén a lakosság tudomására hozzák.

A későbbiekben a törvény sok pontja általánossá vált, meghonosodott az úgynevezett cselédkönyv kötelező kitöltése is.

Idő teltével többször is módosították, kibővítették, pontosították e rendeletet, betartását ellenőrizték, mégis még 1876. évi XII. törvénycikk közlését követően is, különösen a falusi birtokosok és gazdák nem foglalták írásba a megállapodást.³¹

Azt a szóbeszédet is le kell írunk a székely szolgák fogadásáról, hogy amikor a szászok földjére jelentkeztek, a gazda a legényt asztalhoz ültette, jól megvendégelte, majd azt fogadta fel, aki jó étvágyal fogyasztotta el az ételt. Azt tartotta: aki mint eszik, úgy dolgozik.³²

A szolgának állók nem megvetett emberek, szegődésük idejét inkább előkészítő állomásnak tekintették a későbbi életre.

A XX. század első évében írtak a székely szolgálókról, amely megállapítás korábbi és későbbi időszakokra is érvényes. Azt közölték: „A székely szakácsnők és szobalányok a legkeresettebbek Bukarestben és más városokban. Rendesek, tiszták, megbízhatóak. Van, aki egész életét egy gazdánál tölti, férjhez is adják, lakást is biztosítanak”.³³

Mások néhány ifjúi év után bármely helyen feladatokat vállalhattak a társadalomban. A dánfalvi Antal Gergely feljegyzéseiben 1906-ban arról írt, hogy amikor Kassán tartózkodtak II. Rákóczi Ferenc újratemetésén, találkozott egy csendőrrel, aki korábban szolgálja volt.

Az 1940-es években valóságos mozgalmat indítottak azért, hogy a székely lányok ne szegődjenek el szolgálónak. 1943. november 14-re Csík mindegyik községében „Székely anyák nagy Kalákája” címen műsoros előadásokat tartottak, amelyen arról kívánták meggyőzni a székely lányokat, hogy szülőföldjükön van a helyük, hogy veszély fenyegeti mindannyiukat a nagyvárosokban. Ugyanez évben november 21-re a KALOT [Katolikus Agrárfiújsági Legényegyletek Országos Testülete] mozgalom hasonló céllal rendezett találkozót. Majd ilyen címmel közöltek felhívást: „Maradjanak idehaza a székely leányok és legények!”, amelynek során arra tértek ki, hogy a legények mondták: kötelesség az ősi földhöz ragaszkodás, egymás támogatásával idehaza teremtsenek megélhetést minden fiatal számára.³⁴

SZOLGÁLÓK, SZOLGÁK SZÁMA

Egy-egy feljegyzésből vagy hírből bizonyos időszakok szolgálóinak vagy szolgálóinak számát általánosságban, esetleg megközelítő pontossággal is megtudhatjuk.

1571-ben Kolozsváron írták: a városban sok szolgarenden való legények és szolgálók vannak.³⁵ 1614-ben a csíki falvakban összesen 289 szolgát írtak össze, a felcsíki hat faluban a következő számokat jegyezték:

Madaras	10
Dánfalva	16
Karcfalva	1
Jenőfalva	4
Szenttamás	7
Szentdomokos	3
Összesen	41

E számadatok arra is utalnak, hogy szolgát azok tarthattak, akiknek szükségük volt gazdasági vagy más okból kiségitőkre, s a korabeli szokás szerint bérüket ki tudták fizetni.³⁶

Ebben az évben leírták a szolgatartó és a szolgáló nevét is. A dánfalviak neve: Bodor Péter szolgálja Benedek, Szentes György szolgálja Fer[enc], Péter János szolgálja N., Szabó Pál szolgálja Márton, Zsók Imre szolgálja Mihály, Zsók And[rás] szolgálja Márton, Mik[lós] Luk[ács] szolgálja Dávid, Bot Ján[os] szolgálja N., Antal György szolgálja Tót Mihály, Kovács János szolgálja István, oláh, Márton Mih[ály] szolgálja János; Varga Jakab szász fi, itt telepedett, Német Bálint Tót országi, Varga Miklós német fi, Bányász Mihály Német fi, Bányász András Tót fi. Ugyanitt megtalálható a madarasi, karcfalvi, jenőfalvi, szenttamási, szentdomokosi szolgálk neve.³⁷

Azt megállapíthatjuk, hogy összeírásakor elsősorban a szolgatartó nevét jegyezték fel, a szolgálóknak csak a keresztnévét, amely egyben minősíti a korabeli viszonyokat is. Utalnak arra, hogy Dánfalván szász, német, tót is megtelepedett, amely bizonyára kapcsolatban volt a korabeli hámmal.

Oklevelekben gyakran találhatunk utalást szolgálókra, falvankénti felsorolást 1704-ből is ismerünk. Ekkor feltűntették azokat, akik szolgaság miatt nem vettek részt a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcban, de számuk elenyésző: Madaras 1, Jenőfalva 1, Szenttamás 3, Szentdomokos 4.³⁸

1704-ben a segesvári szolgálókról és szolgálókról maradt feljegyzés: a magyarokról és székelyekről írták, akik négyszázan lehettek a városban. A szászok abbéli félelmükben, hogy a kurucok a városra támadnak, meg akarták azért ölni őket, hogy ne tudják elárulni rejtekhelyeiket.³⁹

Apor Péter 1736-ban udvari szolgálk számáról írt, arról, hogy ebéd, vacsora idején a konyhamester csemetett, s nyomban „gyültek mindenfelől elé az sok szolgálk, alig fértek el az ebédlőben”.⁴⁰

Benkő Károly az 1850-es évekről írta: a székely lányok mintegy négyezeren szolgálóknak különböző városokban, legfőképpen Brassóban és Marosvásárhelyen.⁴¹ Imets Fülöp Jákó, a somlyói schola igazgatója 1868-ban azt írta, hogy Brassóban „szolgáló 3000-nyi leány” van.⁴²

1870-ben azt vették számba, hogy Csíkban hányan élnek szolgálatból? Megállapították, hogy 19 924-en.⁴³ 1874-ben arról írták, hogy Brassóban „több ezerre menő” székely leány tartózkodik.⁴⁴ A Székely Nemzetben 1895-ben írták: „Ott van szolgálatban vagy ezernyi csíki leány a vén Brassóban, ahol nagyon keresettek a csíki szolgálók”.⁴⁵

A csiki önálló cselédeket és napszámosokat 1900-ban együttesen vették számba. A közlés szerint 10 596 a számuk, ami a lakosság 22,14 százalékát jelentette.

Ugyanebben az évben az Erdélyben szolgálatból élők száma 106 270 személy volt, vagyis a lakosság 6,33 százaléka.⁴⁶

A pontosabb nyilvántartás és elhelyezkedési lehetőségek biztosításáért Romániában, Bukarestben is, cselédszervezők vagy rendőrségen hivatalos irányítók működtek. Bár az esetek többségében ismerősök szereznek egymásnak „helyet”, de a cseléd tartó gazdák jelentős része újabban ide jelenti be igényét, feltünteti a fizetési ajánlatát is, s ide irányítják a szolgálni érkező lányokat, majd szemle után innen viszik a magukhoz a szolgálókat igénylők.

Arról is írnak, hogy egy-egy bojár a székely szolgálók sokaságát alkalmazza: a konyhájára szakácsnőt, 2–3 szobalányt, mosogatót, mosónőt stb. közülük választ.⁴⁷

A Tusnádi Székely Kongresszuson 1902-ben Koós Ferenc szolt a székely cseléd-lányokról. Megállapította, hogy Brassóban „a székely lányok száma meghaladja a kétezeret”. De számok nagyságára utal azzal is, hogy felsorolja: Bukaresten kívül Románia majdnem mindegyik jelentős városában: Pitesten, Plojesten, Brăilán, Galacon, Gyurgyevóban az oda-érkező székelyek egyik része családot alapított, s maguknak egyházat, iskolát is létesítettek.⁴⁸

A Bukarestben élő szolgálók és szolgák nagy számára utal az Universul román újság közlése, amelyet a Brassói Lapok idézett 1930. június 4-én: „A Cismigiu-parkban alig látni mást, csak a barbár magyarokat, más nyelvet alig lehet hallani, csak a barbár magyar nyelvet, és a parkban a magyar cseléd-lányok és legények a csárdást, ezt az ázsiai táncot járják”.

Azt nem tudhatjuk pontosan, hogy a két világháború között hány szolgáló és szolga élt Bukarestben, de bizonyára nagy számban voltak. Maga a főváros akkori főpolgármestere, Dobrescu nyilatkozta 1930. június 26-án: „Nézetem szerint több mint százezer magyar lakosa van Bukarestnek”, közöttük számos szolgáló és szolga.⁴⁹

Kisvárosban, Csíkszeredában a szolgálók vallásos nevelésével is törődtek. 1932 márciusában Lázár Imre hittanár a gimnáziumban három napi lelkigyakorlatot tartott a Csíkszeredában és környékén szolgáló lányoknak, amelyen 150-en vettek részt.⁵⁰

1938-ban Böződi György írt a felcsiki, szenttamási szolgálókról. Az ő megállapítása, hogy a faluból évente úgy 120–130-ra tehető azon lányok száma, akik szolgálatot vállaltak az akkori Románia területén.⁵¹

Dánfalváról nagyjából a szenttamásival azonos számban szolgáltak a leányok, de néhányan a faluban is maradtak szolgálóként, vagy pedig máshonnan is jöttek oda. Volt olyan gazda, hogy rendszerint Remetéről hozott szolgálót vagy szolgát.

Számokra utalt Balogh Edgár is 1941-ben, amikor egyik cikkében azt írta: „Százával, ezrével, tízezzel szóródtak szerte a szántóban szegény, erdejében kifosztott, mindmáig ipar nélkül való Székelyföld gyermekei Románia minden részébe Temesvártól Konstanciaig s a Bántágtól a Fekete-tengerig, s bárhova jutottak el, ott hamarosan újjáalakult Székelyország – kicsiben ... A székely cselédkorzó zsidó közössége hovatovább egyesületté tömörült.”⁵²

A csiki szolgálónak álló leányok életében is fordulatot jelentett az 1940-es esztendő. Ha korábban az egymást követő nemzedékek lányai többnyire Brassóban, Bukarestben szolgáltak, most többségük Budapestre igyekezett. 1943 őszén a Csiki Lapokban arról írtak, hogy „a székely lányok városba özönlése napjainkban mind nagyobb méreteket ölt. Csak Budapesten 6000 lányunk szolgál. Körülbelül ennyi él a többi nagyvárosokban is”.⁵³

A II. világháborút követően még egy ideig a dánfalvi és felcsíki lányok Brassóban, Bukarestben helyezkedtek el, de kisebb városokban is, mint Csíkszeredában vagy Sepsiszentgyörgyön. Kevesen maradtak a faluban vagy a szomszédos településeken.

LEÁNYKERESKEDÉS

Hogyha rajtakapnak valakit,
a ki embert lop az ő atyjafiai
közül, Izrael fiai közül, és
hatalmaskodik rajta, vagy
eladja azt: haljon meg az a
tolvaj. Így tisztítsd ki a
gonoszt te közüled.

Mózes V. könyve 24. rész. 7.
Károli Gáspár fordítása.

Hogy mikor alakult ki bizonyos fokú leánykereskedés a Székelyföldön, nem tudjuk nyomon követni. Azt viszont tudjuk, hogy a XIX. században már megjelent. Egyik-másik „leánykereskedő” busás jövedelemre tett szert azáltal, hogy különböző, jó fizetést ígérő állásokat kínált a székely lányoknak a határon túli, moldvai, havasalföldi városokban.

Amikor Imets Fülöp Jákó, a csíksomlyói schola igazgatója három társával Moldvában járt, az 1868. augusztus 22-én tapasztaltakat így írta le: „A bojárak őket, kivált a nőket szolgálatba fogadják, „a korosabbakat kiviszik a mosiákra [birtoktanya] mezei munkára, hol a jó dolgok hetenkint 1 aranyat is megkeres... Az ifjabb és szebbecske lányok vagy szolgálók lesznek az uraknál... vagy bellérek kezeibe kerülnek, kik által aztán 3–5 aranyon, ki kicsodás? Aszerint, eladnak”. „Tulciában sokan vannak székely leányok, Galacon is”.⁵⁴

Koós Ferenc 1864-ben azt kifogásolja, hogy a székely szekeresek „ember-vásárra” tömegesen viszik fizetségért a lányokat és fiúkat, biztos jó jövedelmet ígérve. Útlevel nélkül, titkos ösvényeken vitték át őket a határon, és minden útjuk során „10–12 aranyat zsebre rakhattak”.

A Bukarestben élő „több ezer” székely lány jelentős része szintén titkos úton érkezett.⁵⁵

Imets Fülöp Jákó a székelyföldi családi nevelés, az iskolázás hiányával is magyarázza, hogy zsenge gyermekkorban a szülők már távoli útra engedik leányaikat: „Ha a családnak megvolna gyöngéd erkölcsi érzéke: vajon oly könnyen kitennék-e a 12–13 éves gyermeket annyi ráváró kísértetek- és veszedelmeknek, mint amilyen könnyen szekérré szokták őket pakolni?” „Ha bővebben tanulta volna a dolgok értékét megbecsülni: oly könnyen el lehetne-e őt is csábítani ... a lelketlen szekeresnek és üzér-társainak egy pár arany ígéretével, akár itt kinn az elvetemültség mázas rabjainak csábos ígéretései által”. Tovább folytatva megállapították, hogy Galac mintegy 36 000 lakója között ugyan 25 magyar letelepedett család található, de legalább 500-an mesterlegények, szolgák, szolgálók, napszámosok tartózkodnak itt. A szolgálókról azt is megírták, hogy „a székely serdülő, titkon vagy nyíltan kihozott lányokkal itten valóságos kereskedés üzetett”. Arról is írtak, hogy a galaci szolgálói évek után sokan Törökországba jutnak. Másik megállapítás, hogy az ideérkező felcsíki

és háromszéki lányok görög kereskedők martalékai lesznek, akiket székely szekeresek tervszerűen szállítanak nekik megfelelő fizetségért.

Imets Fölöp Jákó útja során igyekezett felkeresni azokat a helyeket, ahol székelyek éltek. 1868 augusztusában arról írt, hogy Székelyföldről indult szekeres „ugrándozó székely leányokat szállított Galac felé”, akik többnyire 12–14 évesek. Felsorolta azt is, hogy merre vezet ez az út: Galac–Tulcia–Szulina–Konstantinápoly–Smyma– Alexandria egész Abysziáig hányódnak ezek a leányok. Az elosztóhelyet Szulinában jelölte meg „honnan még világkereskedésbe szállítatnak, nem afrikai néger némberek, hanem európai szép fehérpiros, különben keresztény leányok”. Amikor Bräilára érkezett, szintén székely leányok sorsáról győződhetett meg. A fejedelemségekbe járó emberek 7–8-as csoportokban lopták be az „elámított ifjú leánykákat, kiket szolgálatba elszereznek, igazabban szólva: eladnak”. Az embercsempészség módjáról is írt. Egyik eljárásuk, hogy a borszéki borvizet hivatalosan szállító fuvaros még nyolc lányt vitt szekérére. Kettőt zsákok közé a szekér alján rejtett el a vámosok elől, hatan pedig mély vízben gázolva kerültek ki az örházat. A célváros határában is a vámház előtt leszállítja a leányokat, és mellékutakon gyalog haladva juttatja el a megbízottakhoz. Sok hasonló eset említése után hazatérőben Illyefalván találkozott újabb lányszállítóval. Csikszentimrei fuvaros volt, akit Kristó Jánosnak hívtak: kilenc leányt szállított, de nem Brassóba, hanem egyenesen Bukarestbe. Kristó elmondta, ha minden két hébe nem is, de havonta legalább egyszer megteszi ezt az utat, amelyről 15–20 arannyal szokott megtérni.⁵⁶

Az 1868-as úti élményeit Kovács Ferenc gyulafehérvári hittanár is rögzítette. A leánykereskedésről szerzett tapasztalatairól írva közölte, hogy a Székelyföldről a jobb élet reményében kivándorolt leányok miként esnek a kereskedők kúfárságának áldozatául. „Magok a világot civilizáló angolok a közelebbi abisziniai expeditio alkalmával 300-nál többet vittek magukkal ama szerencsétlenített leányokkal”.

Kovács Ferenc arról is írt, hogy Balog Ferenc alcsíki szekeres kapcsolatot alakított ki galaci és bräilai leánykereskedőkkel, és rendszeresen szállítja a lányokat. Valóságos „leányvásárról” is írt. Egyik esetben a kereskedő olyan ürüggyel, hogy megmutatja a székely lánynak a hajó díszes belsejét, a fedélzetre csalta, ott pedig török tiszt fogságába kerülve egyenesen Konstantinápolyba juttatták.

A korábban fazekakat szállító fuvaros is úgy nyilatkozott: ezután nem fazekakat, hanem lányokat szállít, az biztos jövedelmet jelent.⁵⁷

Székelyföldi újságban arról írtak 1874-ben, hogy a Brassóban elszegődött szolgálók nagy számban átjutnak a határon, majd Plojesten és Bräilán leányvásárba kerülnek. Azt ajánlják, hogy a több ezer Brassóban szolgáló leányt esetleg vigyék haza, a falvakban inkább napszámosak legyenek, hisz annyi pénzt úgy is meg tudnak keresni, mint a szolgálat idején, s így megakadályozhatják a „nemzeti végpusztulást”, nem jutnak havasalföldi városokban árucikkek sorsára.

A leánykereskedés átkos következményeiről 1887-ben is írtak az újságokban. Az egyikben arról tudósítottak, hogy a leánykereskedés „nemcsak a kelet-európai államok nevezetesebb helyein, hanem Afrikának a középtengert érintő északi részén lévő városai, sőt még az angol gyarmatot képező Elő-India főbb városaiban, nevezetesen Kalkuttában is sokszor tartózkodnak csíki és háromszéki székely leányok, mint megannyi tanúbizonyságai a leánycsempészettel foglalkozók lelketlen kúfárkodásainak”.

E tudósításban arról is írnak, hogy 1885-ben egyik leányt Alexandriából, másikat Kalkuttából a kormány közvetítésével, részben szülői költségen szállítottak haza, „kinek külsejében szánalom gerjesztőleg meglátszott az erkölcsi szenvedés hosszú sorozata”.

Az író azt is megpróbálta kideríteni, hogy a lányok mily módon jutnak külföldre, ott hogyan vár rájuk hasonló sors.

A Brassóban tömegesen élő csíki lányok közül sokan vagy gazdájuk, vagy más közvetítők által lépve csalatni engedik magukat, s különböző fondorlatokkal átjuttatják őket a határon. Részletesen bemutatta az átkelés módját is. Négy csíkrákosi leányról írt, Fülöp Rozáliáról, Balázs Julisról, Péter Julisról és Ágoston Julisról, akik szolgálatra Brassóba utaztak, ott azonnal megfogadta őket „egy ismeretlen úri egyén”, s még aznap Tömösre szállította, ahol már várta egy „úrias kinézésű egyén”, akinek a lányokat átadta. A négy lány közül Ágoston Julisnak sikerült megszöknie, és visszatérnie Brassóba.

A cikk írója ez alkalommal is a szülőket hibáztatja lányaik sorsáért. Alig 10 éves lányait szekerre rakják, Brassóba küldik szolgálónak, de a szállító szekeres vagy cselédszerzőknek adja át, vagy a helyeket jól ismerő bérencel a határig viszi őket. Ott a leányokat titkos ösvényeken vezetik át a határon, hisz nincs útlevelük, maguk a szekérral hivatalos helyen haladnak át, ott bevárják utasaikat, s tovább szállítják a román piacra, ahol biztos vevőkre találhatnak. „A testi épségéből és ártatlanságából kivetkőzött leány bekerül a kórházba, ott vagy elpusztul, vagy egész életében nyomorék lesz”. Ilyenkor a szülőket nagy összeggel sújtják a kórházi kezelésért.

Mindezekre és hasonló történetekre figyelve Csík megye alispánja megkereste Brassó megye főispánját, és kérte a „bűnös üzelmek” hivatalos meggátolására.⁵⁸

A Brassóban szolgáló lányokról továbbra is többször írnak különböző újságokban. Arról lehet olvasni, hogy a januártól gazdát változtatni kénytelen lányok nem hazafelé indulnak, hanem biztatásra Bukarestbe készülnek, hogy ott keressenek új „helyet” maguknak.⁵⁹

De Brassóban egyre gyakrabban megjelentek a román ügynökök is, akik az ott ezrével található csíki lányok közül beszerzik a számukra „szükséges leány-anyagot”.⁶⁰

1901-ben arról tájékoztatták az olvasókat, hogy a Romániában működő cselédszervező irodákban jelentkezik az elszegődni vágyó lányok egyik része. Itt kell várakozniuk új gazdájukra, de ha nem érkezik időben érdeklődő, akkor a várakozó lányok gyakran lánykereskedők kezére jutnak.⁶¹

A „szervezők” elmentek más városokba is. 1903-ban közölték, hogy minden évben megjelennek Gyergyószentmiklóson, majd előkészítő feladatuknak eleget téve rendszerint március 18-án indulnak Romániába az összegyűjtött 14–18 éves lányokkal.⁶²

A XX. század elején egyes esetekben a rendszeresen toborzó ügynököket a csendőrök is figyelemmel követték, s szükség szerint, ha tudomásukra jutott hasonló cselekedet, intézkedtek.

BÉREK

A szóbeli vagy írásbeli szegődéskor a fogadók vagy szolgálatba állók közösen megegyeztek abban, hogy a megszabott időben végzett munkáért a szolgálónak, szolgálónak mennyit fizet a fogadó. Néhány adat: 1568-ban esztendőre fogadott szolgálónak 8 forintot, mentét, dolmányt, nadrágot, két-két inget és gatyát, ezenkívül ráadásként még adtak felső fehér ruhát. 1587-ben Szász Lukács esztendei bére: készpénz 12 forint, 50 dénár, egy szűr, egy condra [durva posztóból készült felsőkabát], egy süveg, egy harisnya, két ing, két gatyá,

22 sing vászon; 1588-ban Erzsébet nevű szolgálónak esztendőre fizettek 7 forintot, még elmaradtak 4 forinttal. Ugyanebben az esztendőben a január 14-én kötött szerződés szerint a lovak mellé fogadott szolgának bére 5 forint, 2 ing, 2 gaty, 1 aba nadrág, 1 süveg, 1 szür, 1 új zeke; 1664: Fogadtam az távoli szolgálmat karácsony harmad napjáig, ígértem neki flo. 17 és két zekét, két inget, két lábravalót, egy téli harisnyát; 1827: Béresemnek adni fogok egy condrát, két pár harisnyát, kétrendbeli változót, egy kalapot, egy pár bocskort, egy harisnyaszíjút.⁶³

A bérek egységesítéséért, a visszaélések elkerüléséért Csík-, Gyergyó- és Kászonszék vezetői 1712-ben újból rögzítették a béreket. A „faragó” szolga 9 forint, a faragni nem tudó 7 forint, a jó szolgálónak 4 forint járt. Ha más székbe ment valaki, és a fentinel magasabb bért követelt, a tiszt 3 forintig büntette.

Mivel a fenti rendeletet sokan nem tartották be, a szék törvényhozói 1745-ben újabb szabályrendeletet készítettek: a legjobb és faragni tudó szolga a megszabott 9 forint mellé kaphatott 2 pár ruházatot, 1 forintot süvegre, 4 véka árpavetést. A főzni tudó szolgálónak továbbra is 4 forint fizetséget állapítottak meg. A többet kérőnek ekkor is kilátásba helyezték a 3 forintnyi büntetést.⁶⁴

Apor Péter az 1736-ban írt művében az uradalmi szolgák bérét is közölte. A továbbra maradt 15 szolgának száz-száz forint, két-két sing posztó fizetést állapítottak meg. A trombitás szolgáknak szintén annyi volt a fizetésük, kiegészítve még naponta három ejtel borral [egy ejtel 1,41 liter, többen a kupával azonosították, amely másfél liter]. További bérek: más szolgának 60–80 forint, lovas inasnak 40, étékfogónak 30, kocsisoknak 12, ezen felül köntösnek posztót, csizmát is adtak.⁶⁵

A szolgáló fizetése 1744-ben: 5 magyar forint, egy fekete condra, egy köz rása [szövet, posztó] előruha, kender ing aljastól, egy kender fersing [szoknya], egy új pár csizma.⁶⁶

Jenőfalván 1794. november 29-én a határőrszázad széke itélkezett szolgatartás és fizetés ügyében. A körülményeket figyelembe véve megállapították, hogy a szolgának fizetniük kell négy véka búzát, négy véka árpát, két köből rozstot, megszabott mennyiségű juhtej-túrót, pénzt és ruházatot.

Egy 1800-ban rögzített feljegyzés a gazda és a szolga közötti viszonyra is utal. Jenőfalván Lőrincz Menyhárd szolga megszabott idő előtt elhagyta gazdáját. Gazdája „megtanálván a süveget kivevé a fejből, és a condráját is levettette magáról” mivel erre nem dolgozott rá. Lőrincz Menyhárd felelete: „Megládd Imre Gergely gazdám, erre megfizecz: a házadnak a hammát a széllel elfútatom”.⁶⁷

A XIX. század első felében kialakult díjak: 1805–1810 között a szolgálók bére 8–10, a szolgáké 10–20 forint, de a következő években kevesebb. A legtöbb esetben a pénzbeli fizetés mellett ruhanemű tartozott a bérhez. E felsorolt ruhadarabok a korabeli népviseletre is utalnak. A szolgáló kapott egy szoknyát, amely készülhetett 3,4 sing csikos vagy sima szőrből, zöld, brassói szederjes, pántlikás szederjes posztóból. A fersing (szoknya) szőrből, négy nyüstös csikos kanavászomból, brassói anyagból, csepüből készülhetett. Kaptak ünnepi előruhát, viselős surcot, kender inget, ingaljat, nyakra való és főre való keszkenőt, piros és viselős csizmát, néha ládát.

A szolgák járandósága: két harisnya, egy bunda, egy szokmány, két ing, két lábravaló, egy nyakravaló, egy pár bocskorszój, egy kalap vagy sapka, több helyen 2–5 véka gabona, két véka búzavetés.⁶⁸

1818-ban jenőfalvi Gegő Isván 10 esztendei szolgálata után 24 köből gabonát, 9 sing zekeposztót és két báránybört vitt haza.⁶⁹

Az előzőkhöz képest az 1850-es években nőtt a szolgálók bére. 1852-ben már 18 rénes forintot fizettek, két rend egyetmást, egy szoknyát, amely 6 singből álljon, sűrített szőtes katrincát, egy viselő kisrokolyát és katrincát, 2 pár új csizmát, egy pár talpat, 3 inget, két ingaljat, egy derék kicsi lágybit kartonból, egy 6 forintos keszkenyőt. Az elszegődő szolgálonak magával kellett vinnie az előjáróság iratát, amelyben bizonyították kilétét, és azt, hogy a faluban „jó magaviseletű, becsületes leány” volt.

BÜNTETÉSEK

A szerződésbe foglaltak be nem tartása esetén büntetést alkalmaztak. Egyes esetekben rendeletbe is foglalták az elmarasztalást, amely elsősorban a szolgálatba állókra vonatkozott, kevésbé a felfogadókra. Egyik büntetés 1420. augusztus 9-ről ismeretes. Székely ispán bizonyította, hogy szentkirályi Blága Miklós azért tiltakozott, mert Nánánfalvi Tamásnak szolgáját lólopásért háza előtt akasztották fel. Brassó tanácsa 1550. március 6-án Frater Györgynek nyújtott be panaszt, mert Daczó Pál és Béli Ferenc bosszúállással fenyegették, ugyanis két szolgájukat korábban a tanács „kicsapongásaikra” hivatkozva törvényesen elítélte, és karóba húzatta.⁷⁰

A tiltás egyik formájának tekinthetjük az 1555-ben megfogalmazott utalást, amely szerint a szegődött szolgát „megtartóztathatták”, nem mehetett más országba.⁷¹

1556-ban azt rögzítették a korábban már alkalmazott törvények közül, hogy aki szolga káromkodik, azt kalodába tegyék, és délig ott tartásuk.⁷²

A későbbi törvénykönyvekbe foglalt tiltás is a szolgákra vonatkozik. 1595-ben írt törvény szerint, ha a szolga szerződése lejárt előtt eltávozik urától, és katonának áll, köteles visszatérni szerződéses helyére.⁷³

Azt is kéri 1589-ben, hogy aki magához csalja más úr szolgáját, öt forinttal büntessék.⁷⁴

A megfogalmazott törvényekben gyakran találkozunk olyan részekkel, amelyek szerint ugyanazon vétségért más büntetést szabnak ki a nemesre, mást a szolgára. 1619-ben a „lélekkel való éktelen szitkozódásért” nemesembert 1 forinttal büntessék, „szolgát és paraszt embert” kézi kalodába tegyék, a kiváltásért 25 pénzt fizessenek.⁷⁵

Szenttamás 1642. május 28-án tanúvallatást tartottak, mert Damokos Istvánné Lázár Judit szolgálója, Bereczk Tamás leánya, Annok megszökött.⁷⁶

Csíkszék vezetői szabályzatban állapították meg a szolgák bérét. Mivel Pataki Péter 1678-ban a megszabottnál többet követelt magának, két forintra büntették. Megbüntették azt a gazdát is, aki az előírtaknál többet ígért bérbe. A fenti évben Kászonban a felsőfalusi Mihác Balázst és István Andrást azért büntették meg 17 forinttal, mert három ruházatot ígértek szolgájuknak, s ezzel megszegtek az előírásokat. Más esetben, 1685-ben lopásért szolgát arra ítélték, hogy „füle vágassék le”.

Legsúlyosabb vétségnek az számított, ha a szolga gazdájára támadt. 1676-ban halált követeltek az ilyen szolgára.⁷⁷

A csíksomlyói egyházmegye 1692. január 3-án úgy határozott, hogy 6 forintra büntessék azt a nemes embert, aki vasárnap dolgozik, vagy szolgáját dolgoztatja.⁷⁸

1694-ben azt jegyezték fel, hogy a szolga szerződéses jussát kérte, de poffal fizetett ura, „megverte erősen”.⁷⁹

Szenttamáson 1721. augusztus 17-én Abaffi Sándor egyik szolgálója beismerte, hogy több rendben is megkárosította gazdáját, ezért önként vállalta büntetését: három évig „híven szolgál”.⁸⁰

Az 1700-as évek végén, 1792-ben a Főkormányzók közlése a „Nemes Rendek” határozatát, amely a „Tselédeknek Urukhoz, vagyis Gazdájokhoz és viszont Urukhoz vagy Gazdájokhoz Tselédekhez tartozó Kötelességeikről” szól. A kiszabható büntetések közül csupán néhányat említünk: ha a cseléd valamit elront, megfizeti (10. paragrafus); lopás esetén 3 forintig ura rendelkezik, ha több, a felsőbb hatóságoknak jelenti (14. paragrafus); ha a cseléd ura ellen szól, apróbb vétség esetén megkövetés következik, de gazdája büntetheti fél, esetleg másfél hónapi fizetése levonásával, akár 12 pálca- vagy korbácsütéssel is.

A szolgálatba állók védelmében szólnak akkor, amikor azoknak is büntetést jelölnek meg, akik kegyetlenkednek velük (18. paragrafus.). Ebben a paragrafusban arról írtak, hogy „A Tseléd rongálása’s akármi nemű rajtok tejendő keménykedés, az Urukhoz vagy Gazdáknak tilalmaztatik, ’s ki a’ maga Tselédivel illetlenül bännék, az okozott kárnak kétszeres megfordításával fellyebb ... kiadott módon büntetessék meg ... a kegyetlenkedő szolgatartók ellen törvényes eljárást indítsanak.” A 18. paragrafusban megfogalmazták, hogy a szolgálatba állókat kisebb vétségért is akár 12 pálcaütéssel büntethetik.

Ha cseléd urára „kezét erőszakosan tenni merészlené”, a városi vagy megyei tiszteknek kell átadni őt, javító intézetbe utalandó, esetleg vasra verve „Uraság dolgának tételével” további más intézkedéssel büntetendő (25. paragrafus) stb.⁸¹

A XIX. században is nagyjából azon követelmények voltak érvényben, mint a fentiek. Szárhegyi szolga került falu széke elé 1811. február 15-én, mert gazdája az ígért bérből nem fizetett ki egy szokmányt, 2 magyar forintot, egy pár bocskort, egy pár kesztyűt és kapcát, egy inget és lábravalót. Gazdája azzal indokolta, hogy 28 napot „elvesztegetett”. A tárgyalás során derült ki, hogy a gazda rendszeresen verte szolgáját, ezért megszökött, de visszavitték azzal: „ha tüzet teszen is a hátadra, mégis el ne hadd!”⁸²

1850-ben „az előregegett, gyámoltalan” szolgát azért zárták börtönbe, mert „egy kevés megittasodván fuvarozás alkalmatosságával holmi lázasztó szókat szólott”.⁸³

A szolgák számos kisebb-nagyobb büntetést elszenvedtek, de ritkán maradt annak írásos nyoma.

Ilyen a dánfalvi szolgálók és szolgák esetében is történhetett, de nem maradt feljegyzés ezekről. Ezért csupán azon megjegyzéssel élhetünk, hogy ők is a fentiekhez hasonló körülmények között élhettek, a rendeletek is egyformán vonatkoztak mindenkire.

Előfordult, hogy rágalmazásért törvényes úton követeltek a hazatérő szolgálók elégtételt. 1937-ben a Brassóból hazatérő Kósa Juliannáról Szekeres Vera azt terjesztette a faluban, hogy gazdájától azért kellett távoznia és hazatérnie, mert lopott. Becsülete védéséért a rágalmazott bírósághoz fordult. Mivel kiderült, hogy a rágalmozó csak kitalálta a hírt, a törvényszéken Szekeres Verát hét napi elzárásra és 900 lej pénz-büntetésre ítélték.⁸⁴

A legtöbb csíki szolga és szolgáló jól teljesítette feladatát, a felfogadók gyakran később is elismerésben részesítették. Dánfalvi szolgálók gyakran elmondták, hogyan becsülték meg Brassóban, Bukarestben, Budapesten őket, s még hazatértük után évekkel is kapcsolatot kerestek velük volt gazdáik, akik később is meglátogatták őket.

ISKOLA – MŰVELŐDÉS

Annak ellenére, hogy Dánfalván és a felcsiki hat faluban már az 1600–1700-as években utalást találunk az iskolázás igényére, a szolgálóknak és szolgálónak állók legtöbbször vagy nem tanultak egyáltalán, vagy abbahagyták a tanulást, hisz a szülők is küldték a szolgaság megkezdésére.

A XX. század elején egyes szolgák még így vélekednek a korábbi iskolai évekről: „Akkor nem így vót, hogy kötelesség iskolába járni”. „Én iskolába jártam eleget, de csak egy osztályt s felet jártam ki”.⁸⁵

Másik vallomás: „Nehéz vót, met szolgáltam mindig, iskolát nem tudtam végezni. Nincsen iskolám, két iskolát tudtam járni, sohasem tudtam egyből se levizsgázni”. De volt olyan szolgatartó, aki a 12 éves korában hozzászegődött szolgálot iskolába járatta.⁸⁶

Sok helyen olyan felfogással küldték lányait, fiaikat szolgálatra, hogy ott megfelelő helyre kerülve sok olyant megtanulhatnak, amit otthon nem ismerhettek volna meg.

Imets Fülöp Jákó Moldva–Oláhországból 1868 szeptemberében hazatérőben Brassóról, az ott szolgáló elsősorban lányokról azt közölte, hogy a Székelyföldről a szász városokba, kivált Brassóba elszegődött leányok megfelelő nevelésben részesülnek. Úgy véli, hogy „Ifjaink Brassóba szolgálván alkalmat lelnek az otthoni nevelés hiányait itt olyképpen pótolni, hogy a társadalomnak többoldalú polgáiraivá válhassanak”. Tovább is folytathatjuk véleményét: „Brassó és más hazai városok százszorta előnyösebbek, mint Galac, Brăila és Bukarest ... A későbbi élet azt tanúsítja, hogy Brassóban szolgált leányokból, csak melleleg említve az itt képződő jeles iparos fiaikat, nemzedékenként a legelőtrevalóbb nők s általában jól elhelyezkedni szokott családanyák és polgárnék”.⁸⁷

Koós Ferenc a tusnádi Székely Kongresszuson 1902-ben részletesen beszélt a szolgák, szolgálók sorsáról. Kitért arra, hogy ugyan találtak olyan szolgálatot vállalókat, akiket el kell marasztalniuk, de hát olyanok a társadalom minden rétegében előfordulnak. Az általa ismert székely lányok Brassóban is, a román városokban is tiszteletet érdemelnek, hisz „jók voltak mint cselédek, és jók mint mesterasszonyok”.⁸⁸

Brassóban a szolgálatba állók számára szervezett bizonyos vasárnapi iskoláról a város plébánosa már 1854. november 16-án beszámolt Elekes főesperesnek. Arról írt, hogy a serdülő korúak részt vehetnek az írás, olvasás, számolás gyakorlásán, de természetant, földleírást is tanulnak.⁸⁹

Koós Ferenc a Székely Kongresszuson arról is beszámolt, hogy az 1879–80-as iskolai évben Brassóban a „nőcselédek” vasárnapi oktatását is megkezdtek a belvárosi állami elemi iskolában. 1879. december 14-én, az első összejevetelen 30-an jelentek meg, de év végén már 75-en látogatták az oktatást. Ha később fokozatosan lanyhult is a figyelem ezen oktatás iránt, 1901-ben a Brassói Székely Társaság újból feladatának tekintette a lányok oktatását a brassói állami iskola igazgatója és néhány tanító és tanár támogatásával. Az első alkalommal 55 leány jelent meg a Brassói Lapokban közölt hívó szóra, de már az 1901. december 22-i második oktatásra 132 leányt fogadhattak, 1902. március 16-án már 205 a megjelentek száma. Előadásokat hallhattak a takarékoságról, tisztaságról, egészséges életmódról, Arany János népies és tréfás költészetéről, megemlékeztek az 1848-as forradalomról és szabadságharcról. Összesítve hiába jelentek meg 141-en, de nagyjából ugyanazok hallgatták az előadásokat, a többi sok száz még mindig távolmaradt.⁹⁰

A két világháború között az egyház továbbra is figyelt a szolgálók nevelésére. 1932-ben Lázár Ignác, a csíkszeredai hittanár a gimnáziumban 3 napi lelkigyakorlatot tartott mintegy 150 lánynak, akik a városban vagy a környéken szolgáltak.⁹¹

Brassóban 1933-ban úgynevezett cselédotthon működött. Vezetői igyekeztek nyilvántartani az ott elszegődött lányokat, és a különböző falvak papjait levélben tájékoztatták a lány viselkedéséről. A tájékoztató levelet a plébános a templomban olvasta fel. Bukarestből érkező egyik leányt dicsérő levelet is felolvastak, ezzel is bizonyítva, hogy figyelemmel követik a lányok viselkedését.⁹²

Legtöbb helyen igyekeztek kapcsolatot kialakítani a Székelyföldről érkező szolgálatot keresőkkel. Kolozsváron Ladó Laji nevű székely legény újság szerkesztésébe kezdett. Ebben sorozatban közli a Kolozsváron tartózkodó székely leányoknak, legényeknek nevét, egy-egy cikkben tájékoztatást írnak mindennapi életükről.⁹³

A talárlásnak, a műveltség terjedésének köszönhetően a székely szolgálók és szolgák egyesületekbe kezdtek tömörülni, a kisebbségi magyarság törekvéseinek támogatóivá váltak, a maguk jogainak elismerését fokozatosan minden városban követelték. Így szükség esetén egymás védelmére is tudtak kelni.⁹⁴

Azzal fejezhetjük be közlendőnket, hogy a székely házvezetőnő, gazdasszony, szobalány nélkülözhetetlen Romániában. Főzőművészetük annyira kedvelt és elismert, hogy egyes román úri házakhoz évtizedeken át csak székely szakácsnőt alkalmaznak. Összinté megnyilatkozás, hogy Bukarestben fel kellene állítani egy székely szobalány és egy székely szakácsnő szobrát.⁹⁵

1. Ráduly János 1987. 125.
2. Gazda József 1980. 11.
3. Székely Nemzet V. évf. 7. sz. 1887. január 13. 1.
4. Csíki Lapok LV. évf. 47. sz. 1943. november 21
5. Sacrae Caesareo Regiae... 3466. 1793. 10. old. 20. paragrafus
6. Bod Péter 1971. 130.
7. EMSZT XII. 596.
8. Sándor Imre 1910. 47.
9. SZOT VI. 445:1352. sz.
10. Csíkmadarasi Bogáts Dénes 1947. kézirat 57.
11. EMSZT XII. 569. és 575.
12. Inreh István 1973. 165.
13. EMSZT XII. 569, 570, 571, 575, 677, 595–596.; Aprobata, Compilata 1815. 108–110.; Gazda Klára 1980. 97.
14. Connert János dr. 1906. 185. és 219.
15. EMSZT XII. 574.
16. SZOTÚS IV. 10.
17. Imreh István–Pataki József 1992. 55.
18. Connert János dr.: 1906. 185–187.; Aprobata, Compilata 1779. 271–272. 19. SZOTÚS VIII. 27–38, 83–90, 226–250, 291–293.
20. Garda Dezső 1999. 68.
21. Compilatae Constitutionis 1816. 78.
22. Küllös Imola 1988. 15.
23. Imreh István 1973. 39.
24. Csíki Lapok XLI. 19. sz. 1929. május 12. 2.
25. CSÁLvt F. 28. XV. csomag 1048. sz. 1842. 4. lap.
26. SZOT II. 119–126:CCCXIV.sz. 124.
27. Aprobata, Compilata 1815. 434.; EMSZT XII. 569.
28. Imreh István–Pataki József 1992. 86.
29. Sacrae caesareo Regiac... 3466. 1793. 2.

30. Dálnoki Incze József 1845. 64–65.
31. Molnár István 1980. 159.
32. Éltető József 1980. 37.
33. Barabás Endre 1901. 17.
34. Csiki Lapok LV. évf. 46. és 49. sz. 1943. november 14. 2. és december 5. 4.
35. EMSZT XII. 500.
36. Garda Dezső 1999. 50.
37. SZOTÚS IV. 530–531.
38. Garda Dezső 1999. 123–124.
39. EMSZT XII. 595.
40. Apor Péter 1978. 30.
41. Benkő Károly 1853. I. 88.
42. Veszely Károly–Imets Fülöp Jákó–Kovács Ferenc 1870. 179.
43. Kozma Ferenc 1879. 69.
44. Nemere IV. évf. 10. sz. 1874. február 4. 40. old.
45. Székely Nemzet XIII. évf. 82. sz. 1895. június 1. 2.
46. Egyed Ákos 1981. 232. és 240.
47. Barabás Endre 1901. 16–17.
48. Koós Ferenc 2001. 346.
49. Szakács János 2004. június 12–13. G. old.
50. Csiki Lapok XLIV. évf. 12. sz. 1932. március 20. 3.
51. Bözödi György é. n. (1943). 290.
52. Balogh Edgár 1957. 185.
53. Csiki Lapok LV. évf. 47. sz. 1943. november 21. 3.
54. Veszely Károly–Imets Fülöp Jákó–Kovács Ferenc 1870. 125.
55. Koós Ferenc 1864. március 1. 26. sz. 107.
56. Tusnádi Imets Fülöp Jákó 1870. 126, 129–130, 140, 148, 179.
57. Kovács Ferenc 1870. 94, 105–106.
58. Székely Nemzet V. évf. 7. sz. 1887. január 13. 1.
59. Székely Nemzet III. évf. 2. sz. 1885. január 3.
60. Székely Nemzet XIII. évf. 82. sz. 1895. június 1.
61. Barabás Endre 1901. 16.
62. Székely Nemzet XXI. évf. 44. sz. 1903. március 23.
63. EMSZT I. 799, 1216.; II. 448.; IV. 1080–1082.; XII. 586.; 1586-ban egy köből búza ára 5 és ½ forint.
Mikó Imre (szerkeszti: Erdélyi Történelmi Adatok III. 23.
64. Imreh István–Pataki József 1992. 87.
65. Apor Péter 1978. 30.
66. EMSZT I. 1217.
67. Imreh István 1973. 167, 239–240.
68. Molnár István 1980. 159–175.
69. Imreh István 1973. 243.
70. SZOT III. 39:434. sz. és 300:624. sz.
71. SZOT I: 119–126: CCCXIV. sz. 124.
72. Kolosvári Sándor dr.–Óvári Kelemen dr.–Márkus Dezső dr. 1900. 224.
73. Aprobáta, Compilata 1779. 351–352.
74. EMSZT I. 1123.
75. Kolosvári Sándor dr.–Óvári Kelemen dr.–Márkus Dezső dr. 1900. 237.
76. Sándor Imre 1910. 31.
77. Imreh István–Pataki József 1992. 87. és 89–90.
78. SZOT VI. 431:1319. sz.
79. EMSZT I. 1217.
80. Sándor Imre 1910. 60.
81. Sacrae Caesareo... 3466/1793. 9:18. ; 18/36. paragrafus.
82. Imreh István 1973. 169–170.
83. SÁLVt F. 135. 42. sz. 1850. 87.
84. Ciuc-i Lapok [Csiki Lapok] XLIX. évf. 42. sz. 1937. október 17. 4.
85. Ráduly János 1987. 125.

86. Gazda József 1980. 14.
87. Imets Fülöp Jákó 1870. 178.
88. Koós Ferenc 2001. 349.
89. Sávai János 1997. 656:371. sz.
90. Koós Ferenc 2001. 345, 351–352.
91. Csiki Lapok XLIV. 12. sz. 1932. március 20. 3.
92. Csiki Néplap III. évf. 2. sz. 1933. január 11. 2.
93. Csiki Lapok XLVI. évf. 23. sz. 1934. június 3. 4.
94. Balog Edgár 1957. 185.
95. Böződi György, é. n. (1943). 124.

SPORT

A mindennapi élet követelményei bizonyos állandó testedzést eredményeznek. Már kezdetben a vadászat, halászat, földművelés gyaloglást, erőpróbákat jelentett, a katonai feladatok elvégzéséhez megfelelő előkészületekre volt szükség. A fiatalokat meg kellett tanítani íjak, lándzsák, más eszközök készítésére s azok harci alkalmazására.

Többen úgy fogalmazzák, hogy a sport egyidős az emberrel. A fejlődés során újabb formái alakultak ki. A magyar sport egyik fejlődési szakaszára utal Anonymus is krónikájában. Azt írta: „Közben majdnem minden nap Magyarország vitézei valamennyien a vezér színe előtt vértezett harci ménjükön ülve pajzsral meg lándzsával nagy tornát vívtak, más felől az ifjak pedig pogány szokás szerint íjas, nyilas játékot játszottak”. Anonymus több ízben hivatkozik az ifjak játékára.¹

A csíki fiatalok mint katonanép gyermekei szintén részesei voltak a harci feladatok előkészítésének.

Az ifjak más játékaik szintén a küzdelmet, szabályok betartását, egymáshoz való alkalmazkodást, közös erővel elért eredmények örömét jelentette. A gyermekjátékok sokasága bizonyítja arra, hogy őseink törekvése: kialakítani az önbecsülést, a közösség érdekeiért áldozatvállalást, egymás iránti felelősséget.

A szűkebb értelemben vett sportolás elsősorban az iskolákban honosodott meg. A somlyói diákoknak bizonyos testedzési követelményeknek eleget kellett tenniük. A somlyói gimnáziumban az 1862-ben szerzett engedély alapján Adorján Imre a diákoknak a vívást tanította.²

1900-ban Csíkszeredában már 90 iskolában volt tornaterem. E században Csíkszeredában szélesebb körű sportmozgalom indult. 1909. január 20-án Toma Egylet alakult, április 20-án vívó tanfolyamot tartottak.³

JÉGSPORT

Csíkszeredában minden időben kedvelt szórakozást jelentett a jégen vagy havon kialakított játék, kezdve a csúszkázáson egészen a dombokról való leereszkedésig.

A megyeszékhelyen 1880-ban megalakult a Csíkszeredai Korcsolyaegylet. A jégpályán a helyi zenekar kellemessé tette a csoportos korcsolyázást. A korábbi fa- és csontkorcsolyák helyett gyorsan terjedt a csavaros vagy cipőhöz csatlakozható korcsolya. A jégpálya megnyitása valóságos ünnep volt a városban. 1897. január 15-én 200 lampionnal, 60 fáklyával felvonulást szerveztek, majd az ünnepséget tűzijátékkal zárták. A két világháború között rendeztek műkorcsolya és távfutó versenyeket is.⁴

Feljegyezték, hogy Csíkszeredának már 1929-ben jégkorong csapata volt, hogy Gyergyószentmiklóson 1930-ban jégen korong versenyekkel próbálkoztak, vagy azt is, hogy 1931-ben vált ismertté az acélkorcsolya.⁵

Csíkszereda csapatai különböző téli versenyeken évről évre jelentős országos eredményeket értek el.

Mindez hatással volt a környékre is. Az 1960–1970-es években szélesebb körben kedvelt sport lett a jégkorong. Felcsíkon minden községben fokozatosan, elsősorban az iskolákban megfelelő pályát alakítottak ki, és csoportokat szerveztek. Dánfalván is pályát készítettek, s ezzel sok gyermeknek biztosítottak lehetőséget a korcsolyázás megtanulására.

A versenyek közül kiemelkedett az Előre-kupa, amelyet évente megszerveztek az I–IV. osztályos tanulók számára. Nagy készülődés előzte meg, az egész vidék figyelt az eredményekre. 1983-ban a VI. találkozót Csíkdánfalván rendezték meg.

Amikor a Hargita Kalendáriumban ismertető jelent meg az iskolai jégkorong csapatokról, közölték a felcsíki csapatokat is. Madarason 1982-ben két csapat működött, edző: Bőjte László, 1981–1982-ben Lukács András. Két csapatot szerveztek Dánfalván is, de a fiúk többsége rendszeresen korcsolyázott, edző: Holló István. A karcfalvi két csapat edzője Lukács András, 1981–1982-ben Bara László. Szentdomokoson három csapatot alakítottak, edzésüket Gál Jenő és Coros László vállalta.⁶

A felcsíki jégkorong különösen 1990 után lendült fel. Csapatok sokasága alakult, amelyek egymást követően különböző bajnokságokon vettek részt. Megnőtt az érdeklődők, kedvelők száma is: egy-egy mérkőzést a falvak lakói közül több százan tekintenek meg.

2003 januárjában a Csikdánfalvi Ifjúsági Szervezet jégkorong-tornát rendezett a felcsíki csapatok számára. 2004. január 13-án a jégkorongozók nagy számú csapat részvételével tartottak találkozót, a sportszerűség díját Dánfalva csapata nyerte.

A Csikdánfalvi Harangszó 2005 óta rendszeresen beszámolt általában a sport, a jégkorong eseményeiről is. Kezdhetjük az ismertetést a legkisebkekkel: 2005-ben Szikrák néven alakítottak jégkorong-csapatot, amelybe az I–III. osztályos tanulók közül 30-an jelentkeztek. A Csikdánfalvi Ifjúsági Szervezet Jégkorong Szakosztályt alakított, rendszeresen megszervezik a Fekete Kerámia gyermek-jégkorong bajnokságot. Dánfalván működik egy Hokiklub elnevezésű csapat is, amelyet a Román Jégkorong Szövetség klub-tagjaként tartanak nyilván. Tagjai különböző bajnokságokon rendszeresen szerepelnek. Megszervezték a Fekete Kerámia Kupát, amely versenyt 2006-ban a helyi csapat nyerte meg. 2006-ban Dánfalva II. csapat is működött, sőt a község történetében először mind a négy tízes csapatot alakított, s bajnokságot rendezett. Egy-egy csapatban 14 évestől 49 évesig is szerepeltek. Az egymást követő mérkőzéseken 50 dánfalvi jégkorongozó is fellépett. Gál Kálmán azzal zárta beszámolóját, hogy a füstös kocsmá helyett ilyen szórakozást ajánlanak az ifjúságnak.⁷

A dánfalvi iskolában külön-külön csapatot szerveztek az I–III., a III–IV., az V–VI., a VII–VIII. osztályosoknak.

2007-ben a dánfalvi I–V. osztályosok csapata Zalaegerszezen szerepelt. 35 tanuló és 9 felnőtt kísérő utazott Magyarországra. Útjukat színesítette, hogy a szereplésük mellett meglátogatták a Festesics-kastélyt, a Balatont, részt vehettek a Repülő Napokon is. 2007 novemberében további fontos esemény történt: felavatták a felcsíki jégkorong-sport további fellendítéséért épült karcfalvi szabadtéri műjégpályát, amelyet a továbbiakban befednek.

Ebben az évben is megrendezték Dánfalván a tízesek közötti tornát: a legfiatalabb a 13 éves Both Tamás, a legidősebb az 50 éves Süket Mátyás volt.

A Fekete Kerámia Kupa győztes csapatának tagjait is örökítsük meg e lapokon: Szabó Ervin kapus, Abos Loránd, Gál Tamás, Dobos János, Both Tamás, Pál Ottó, Kajtár Robi, Pál Csongor, Fülöp Zsolt, Karda Péter, Mészáros Róbert, Balázs Hunor, Zsók Tamás, Kajtár Richárd. Edző: Süket Mátyás. A dánfalvi csapat két sora és a kapus képezik a Felcsík Hockey Club válogatottjának alapját, az országos bajnokságon ők képviselik Felcsíkot.

Meg kell említenünk még egy felcsíki eredményt. 2010. január 9–10-én Új Év Kupát rendeztek Bukarestben. Tíz évnél kisebb jégkorongozók vehettek részt rajta. Hargita megyét a Csikszentdomokosi Márton Áron Hoki Klub képviselte. Minden mérkőzést megnyertek. Irányítójuk Mezei Imre és Mákszem Árpád.⁸

Hosszan sorolhatnánk a Dánfalva sok csapata közötti versenyt, a 7, 10, 12 stb. évesek számára rendezett vetélkedőket, az egymást követő különböző találkozókat tán nem is tudnók nyomon követni, azt azonban megállapíthatjuk: ha a községek vezetői, az ifjúsági szervezetek az előző évekhez hasonlóan támogatják, ha a fiatalok lelkesedése lankadatlan marad, a

közönség megjelenik a pályákon, akkor a jégkorongozók még sok örömet szereznek a lakoságnak, maguk pedig sok országban megfordulhatnak, és hírnevet szerezhetnek.

A téli sportok közül Dánfalván is közkedvelt volt minden időben a sízés. Legutóbb pedig arról értesültünk, hogy Madaras közelében 6–7 km hosszú sípálya építését tervezik.

LABDARÚGÁS

A labdarúgás híre a XX. század elején Csíkba is eljutott. A csíkszeredai diákok már 1914 előtt kedvelték a játékot, terjedését az I. világháború akadályozta meg. 1920-ban a városi csapat a helyi 16. Vadászrezred katonaságával mérkőzött. A két világháború között közkedvelté vált játékot a felcsiki diákok hazatérve falujukban vagy a szomszédos falvakkal közösen csapatot alakítottak. 1929-ben Szentdomokoson szerveztek csapatot. 1933-ban Felcsiki Futball-csapat néven egyesület alakult.⁹

1940–1944 között Dánfalva és Karcfalva közötti mezőn két futballpályát is kialakítottak. Ezek a pályákon a két falu játékosai – többnyire diákok – gyakran találkoztak. 1944 nyarán a dánfalvi iskolában kórházat rendeztek be sebesült német katonák számára. Az ott dolgozó német tiszt csapatot alakítottak, többször is megmérkőztek nagy közönség előtt a karcfalvi-dánfalvi közös csapattal. 1942–1944 között a karcfalvi polgári iskolába járó dánfalvi diákok vasárnaponként fiúk, lányok részvételével futballoztak. Dánfalván a fiatalok a 960-as években erős csapatot alakítottak, részt vettek a megyei bajnokságban is

A nagypályás labdarúgás az utóbbi időben Felcsíkon háttérbe szorult, helyébe a kispályás, úgynevezett „minifoci”, „teremfoci” elnevezésű játék került. 2003. január 28-án a csíki teremlabdarúgók Szentdomokoson találkoztak. Ezen a megmérettetésen a dánfalviak is szerepeltek.¹⁰

A községben különösen azóta vált kedvelt játékká, amióta 2004-ben elkészült a Gáll Lajos Sportcsarnok, a kiváló, modern nagyterem. A pályázatok mellett 2006-ban a svájci „BELP” Tornaklub a Csíkdánfalváért Alapítványnak 6000 svájci frankot adományozott a sportcsarnok felszerelésének felújítására.¹¹

2004. december 6-án írta a Hargita Népe: a Dánfalvi Gáll Lajos Sportcsarnokban 13 csapat részvételével rendeztek találkozót Hargita megye legjobb csapatai. A tornán részt vettek: Fenyő, Sapientia, Unicum, Meridián, Mediterrán, Szenttamás, Madaras, Hajcsatok, Szentmihály, Káson, Dánfalva–Középszeg, Dánfalva–Fociklub, Dánfalva–Hokiklub. Végeredmény: I. Sapientia, II. Meridián, III. Csíkdánfalva–Fociklub.

2005-re a dánfalvi teremlabdarúgás olyan fejlettségi fokot ért el, hogy a húsvéti vetélkedőre 6 csapat nevezett be. Ha lehetett tízesenként jégkorong-csapatot alakítani, miért ne lehetne ugyanezt a labdarúgóknak is. Így került sor hat csapat találkozására, bár Dánfalván 4 tízes van. Csapatot alakítottak: Öregfiúk, Város, Juniorok, Fociklub, Hokiklub, Középszeg néven. Ezt a tornát a középszegiek nyerték.

2005-ben Csíkszeredában a Sportklub rendezett megyei találkozót. Kupával jutalmazták a győztest. 17 csapat vett részt, a dánfalviak az 5. helyen végeztek.

A 2006-os esztendő nyitásaként január 10–12-én a teremlabdarúgás hívei Csíkdánfalván rendeztek találkozót. 24 csapat vett részt. A döntőben a dánfalviak legyőzték a csomafalviakat. Ugyancsak a dánfalviak nyerték a 2007 januárjában 14 csapattal rendezett tornát.

A téli és más találkozókat a következő években is megrendezték.

KÉZILABDA

A felcsiki községekben különösen 1989 után vált közkedvelté a kézilabda. Dánfalván meghonosítója Holló István tornatanár. Az első sikerek után a lányok kedvelt játéka lett, több alkalommal a községben bemutató találkozóra is sor került. Gyakori előkészületek után Holló István vezetésével a csapat már 1990-től Hargita

megye legjobbjai közé tudott emelkedni. A csapat 1992-ben már külföldre is ellátogatott: Magyarországon Csajág és Üröm településeken a lányok barátságos mérkőzéseket játszottak.

2003. május 29-én Karcfalván Madicsa Kupa néven szerveztek találkozót, amelyen a dánfalvi, szenttamási, szentmihályi csapatok vettek részt. Ugyanezekből a helységekből jelentek meg a VII-VIII. osztályos tanulók csapatai, később pedig az V-VI. osztályosoké is. Legtechnikásabb játékosnak a dánfalvi Zsigmond Bernadettet nyilvánították.

A csapatok edzői: Dánfalván Holló István, Karcfalván Gábor János, Szenttamáson Bíró Attila, Szentmihályon Izsák Lóránt.

A felcsíki kézilabdázók előtt is nagy fejlődési lehetőség mutatkozott.

ATLÉTIKA

A Dánfalva és Karcfalva közötti kis mező nagy részén 1940–1944 között atlétikai pályát létesítettek, a különböző gyakorlatokhoz felszerelést szereltek össze. Ezekben az években a dánfalvi fiatalok számos ágbán jól szerepeltek, versenyeket is rendeztek. Amióta felépült a Gáll Lajos Sportcsarnok, azóta újabb lehetőségek nyíltak Dánfalván is az atlétikának. Annál is inkább fejleszteni kell Dánfalván és a felcsíki falvakban az atlétikát, mert ezen a területen a dánfalvi Gáll Lajos már a 930-as években nemzetközi sikereket ért el. Olimpián vett rész, több alkalommal Balkán bajnokságot nyert, dicsőséget szerzett számos alkalommal Dánfalvának, Csíknak. Méltán nevezték el róla Sepsiszentgyörgyön 1991-ben a Futókört, Dánfalván pedig a sportcsarnokot.

Felcsíkon a szentdomokosi lányok 1989 után több versenyen sikerrel szerepeltek. I. helyeken végeztek.

Antal Áron a *Kengyelfutó* című elbeszélésében szintén dánfalvi futóról írt, aki nyári melegben, harisnyában, csizmáját lehúzva 20 kilométert futott, megelőzve a jól tartott lovakat, hogy a falu számára megvásárolhassa a Nagykeretet.¹²

VEGYES

Felcsíkon a II. világháború után meghonosodott a röplabda is. Diákok terjesztették. Több helyen alakult csapat, bár nem működtek folyamatosan. Dánfalván bemutatójára elsősorban a falunapokon került sor.

Ismeretes a birkózás is, csapatokat is alakítottak, elsősorban a szentdomokosiak értek el kiváló eredményeket, több alkalommal országos I. díjat nyertek. 1974–1976-ban Miklós István az olimpiai keret tagja volt.

A felcsíki iskolákban már a XIX. század végén ismeretes volt a torna, minden falusi iskolában tartották a tornaórákat, terem hiányában azonban a megszabott órákra az osztálytermekben került sor, év végi ünnepeken, alkalmi találkozókön bemutatták a tanultakat.

A falunapokon napjainkban is a műsorba sok tornával, különböző sportágakkal kapcsolatos számokat illesztnek.

Dánfalván a 930-as években egymás után építettek tekepályákat. Működött az Erzsébet-kertben Molnár György kezdeményezésére,¹³ az Antal Gyula, Gál Péter, a Szöcs István kocsmája udvarán is.

Tekepályát Felcsík mindenik községében létesítettek, egyes helységeken többet is. Dánfalván sikerrel honosították meg a lovassportot, az utóbbi időben kiváló pályákat alakítottak ki, gyakran rendeznek nagy sikerrel versenyeket. 2002-ben a Szarvasmarhatenyésztők Egyesülete fogathajtó versenyt rendezett. Felcsíkon már az előző években kialakult sikeres sportág lett, kedvelői gyakran sikerrel, előkelő helyeken szerepeltek orszá-

gos, nemzetközi versenyeken is. 2008-ban az országos fogathajtó-bajnokság negyedik fordulóját 19 fogat részvételével, közöttük három magyarországival Karcfalván rendezték meg.

A sportkövetelmények megvalósításához csak az utóbbi években épültek megfelelő sporttermek. Szentdomokoson már 1984-ben megkezdték az előkészületeket, 1995-ben felépítették. Dánfalván a Gáll Lajosról elnevezett Sportcsarnokot 2004-ben avatták. Hasonló sportcsarnok építését tervezik Karcfalván, Jenőfalván, Szenttamáson is.

A sportolás bizonyos költséggel is jár, de ha arra gondolunk, hogy még nem is olyan régen Dánfalván is a vasámap, az ünneplés különösen a fiataloknak kocsmázást, részegeskedést, verekedést is jelentett, a legények hol egymás megsértése miatt vagy a más tízeshez vagy faluhoz tartozás ürügyén gyakran bántalmazták egymást, nem hiányzott olyankor a bicskázás sem, akkor ma azt láthatjuk, hogy a négy tízes jégkorong, illetve teremfutball, kézilabda mérkőzéseken méri össze erejét. Mindez bizonyossága annak, hogy megváltozott Dánfalván is a fiatalok élete, igénye.

TURIZMUS

Régebb természetjárást jelentett, ma fontos iparágként kiegészült kereskedelemmel, jövedelemforrással.

Felcsíkon számos olyan hely van, amelynek meglátogatása egyrészt felüdülést, másrészt természeti és történelmi ismereteket jelent. Kövály László 1842-ben látogatott el Csíkba. Könyvében azt írta: „Csík egy kies lapály körülkerítve örökzöld hegylánccal ... melyen az átsavargó Olt, s jól rakott faluk gyönyörű csoportozatokat formálnak”.¹⁴

Nem véletlenül írta Orbán Balázs is Csíkről: „Tájainak nagyszerűsége, mint népének eredetisége, úgy ős emlékeinek sokasága, mint természeti kincseinek gazdagsága által egyaránt érdeket költethet a vizsgálóban”, továbbá: „természetileg erős fekvésű tájait oly nép lakja, mely minden időben hős volt, s dicsően felelt meg határvédi kötelmeinek”.¹⁵

A XX. században a lakosság körében is elterjedt a pihenőnap kirándulás. A dánfalviak egyik része gyakran meglátogatta a Dugás-fürdőt, a Madicsa-fürdőt, a Hargita különböző szép helyeit. Ellátogattak Kódbe, a Lucsos-tóhoz. Autóbuszsal időközönként megtekintették a Szent Anna-, Gyilkos-tavat, a Békási-szorost és más vidékeket is. A község életében mindmáig jelentős esemény a fürdőavatás, olyankor a szomszédos falvakból is többezren jelennek meg közösen ünnepelni.

Dánfalva vezetői kellő időben felismerték a turizmus jelentőségét, bővítették az ünnepségeket, látványosságokat. Rájöttek: ha a faluról minél több ismeret terjed el, ha növekszik az idegenforgalom, erősödik a település gazdasági élete is. 2007. augusztus 3-án az Ifjúsági és Hagyományörző napokon konferenciát is tartottak: Lehetőségek Dánfalván a turizmusban címmel

Ma már a világhálón számos vonatkozásban ismerhető meg Dánfalva. Leírták történetét, mai jelentőségét. Bővítik Dugás-fürdőt. A vendégeknek kiváló elszállási lehetőségeket, ételmezt biztosítanak, számos szórakozási lehetőséget kínálnak a pihenni, látogatni akaróknak. Be tudják mutatni a fekete és mázas kerámia termékeit, a szövőasszonyok kiváló munkáit, a népviseletet. Vonzóvá lehet tenni Dánfalvát kiváló minőségű, sajátos ételekkel, amelyeket a községbe érkezők látványos helyen fogyaszthatnának. Állandó jelleggel lehetne árusítani a fentiek mellett a faragók, kovácsok, szíjgyártók, asztalosok, kis székely kapukat, székely ruhákat készítő stb. termékeit. Meglátogathatják a templomot, az iskolát, a községházát, a kultúrházat, Hadnagyok házát, a millenniumi házat, az 1848-as emlékművet, óvodát, az egész község egymás után sorakozó szebbnél szebb új házait, azok berendezéseit, a környezet szépségeit, a Gyergyói utat, az erdei borvizeket, patakokat, tisztásokat, a havasi

juhnyájakat, a sajt készítését, a pásztorok életét. Ellátogathatnak a már említett kirándulohelyekre. Élményt jelenthet a kortársstalálkozók, a falunapok, március 15-i ünnepek, a pünkösdi búcsúra látogatás, a nosztalgiajvonat utasainak fogadása stb.

Tovább folytathatjuk a karcfalvi templom, a szenttamási Csonkatorony, Szentdomokos és a Báthori Endre kivégzésének helye, a Márton Áron lakóháza, szobra, a falumúzeum, a madarasi malommúzeuma, rákosi templom, Zöld Péter sírhelye, a madéfalvi veszedelem emlékműve stb. megtekintésével.

Dánfalván nyáron a kocsikázás, lovaglás, fürdés, halászat, télen az erdei kocsisánónjárás, vadászatban való részvétel, disznóvágás mind élményt jelent a turistáknak. Filmet lehetne készíteni a fentiekről, amelyet időközönként a vendégek láthatnának.

A Hargita lábánál, a Körakással szembeni Úridombon elsősorban városiak hétvégi házakat építettek.

Néhány napos, hetes táborokat lehetne szervezni a testvértelepülések és mások gyermekeinek, de felnőtteknek is. Sikeres volt a 2006-ban rendezett öt napos néprajzi gyűjtő- és alkotó-, majd a 2008-as fotótábor, az utóbbi során Dánfalváról képek sora került a világhálóra. Itt jegyezzük meg, hogy a 940-es évek elején minden faluban néhány jellegzetes képpel képeslapokat jelentettek meg, amely szintén népszerűsítette a települést. Hetven év után külön értéként jelentette meg a Csiki Hírlapban Eröss Vilmos a Dánfalváról és Madararól készített képeslapot.¹⁶

Táborba hívták a dánfalviakat is. 2005 augusztusában a Hargita Megyei Tanács rendezésében Dánfalváról 6 tanuló vehetett részt a gödöllői táborban, amelynek során a napi tábori műsor mellett meglátogatták a Királyi Kastélyt, az Országházát, Állatkeret. Közlekedési Múzeumot, eljutottak a Balaton partjára is.

A dánfalvi diákok, tanáraik vezetésével, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Északmagyarországi Régiójának szervezésében 3 alkalommal vettek részt az Összetartozunk ifjúsági táborban: 2007-ben Csíkszépvízen, 2008-ban Kárpátalján, Tiszapéterfalván, 2009-ben Miskolcon. 2009 Pünkösdjén a dánfalvi iskola és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat közös kopjafát állított a Nyergestetőn. 1997-ben országos néprajz tábor szervezett a Dugásfürdőn Zayzon Sámuel csíkszeredai tanár, közreműködött Ambrus- Mátyás Mária a szervezésben és a helytörténet ismertetésében.

A sok tábor közül említsük még meg a 2007-ben Szentdomokoson tartott háromhetes angolnyelv tábor mintegy 50 résztvevővel, de tartottak hetes gyapjútábor vagy Magyarországon 30-as csoporttal lovastábor. Hasonlóképpen Madarason 2008-ban már hatodik alkalommal rendeztek ifjúsági tábor, 2009 júniusában Hagyományörző Gyermektábor.¹⁷

Azt is be lehet mutatni, hogy a világhálón hogyan vélekednek élményeikről a Dánfalvára látogatók. Íme a felvidéki Palóc Társaság közleménye, amely a Jó Palócok 2004. 3. számában jelent meg:

„Csikdánfalván Fülöp Béla és családja várt bennünket egy kis csiki ételkóstolóval. Jó emberek között jól éreztük magunkat. És ízlett a puliszka mindenkinek. Meg a mellétálat erdélyi szalonna, sajt, zöldség. S ki ne emlékezne vissza szívesen a „jegyzőkönyvezett” szilvapálinkára.

Történelmi vonatkozásokban ki lehetne térni a letelepedésre, a székelyek törzsei emlékeire, a Jenő és Abrán nemzetség, a Dudor és Poson ágak helynevekben őrzésére, a Madicsa és Herke történelmi vonatkozásaira. Ismertetni lehet az 1661-es török-tatár betörést, a felcsíkiak tatár fogságba hurcolását, az égetéseket, az 1694-es tatár pusztítást, a dánfalviak részvételét a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcban, a határőrség szervezésének eseményeit, az 1848–

1849-es szabadságharcban való részvétel, az I. és II. világháború áldozatait stb. Meg lehet látogatni azokat a helyeket, ahol 1944. október 8-án a Maniu-gárda tagjai, Olteanu Gavril vezetésével kivégeztek Szentdomokoson 11 személyt. Örök időkre meg kell őriznünk nevüket, emléküket: Albert Péter (31 éves), Bács Anna (39 éves), Biró Lajos (54 éves), György Ágnes (84 éves), Kedves Ferenc (29 éves), Kósa János (31 éves), Kurkó József (27 éves), Szakács Antal (52 éves), Szakács Imre (18 éves), Timár Sándor (19 éves), Zsók Lajos (32 éves). Madarason október 10-én a dánfalvi Kató Károlyt és a madarasi Hajdú Áront végezték ki.

1. Anonymus 1979. 55.59.
2. Endes Miklós dr. 1994(1938). 368,
3. Csikvármegye V. évf. 7, 13, 44. sz.
4. Vofkori György 2007. 325–326.
5. Csíki Lapok XLIII. évf. 13. sz. 1931. március 29. 2.; Gyergyói Újság V. évf. 3. sz. 1930. január 19.
6. Hargita Kalendárium 1982. 190.
7. Csíkdánfalvi Harangszó II. évf. 2. sz. 2006. 1. és 3. old.
8. Csíki Hírlap V. évf. 2010. január 13.
9. Csíki Lapok XLV. évf. 38. sz. 1933. szeptember 7. 4.
10. Hargita Népe XV. évf. 21. sz. 2003. január 28.
11. Csíkdánfalvi Harangszó II. évf. 4. sz. 2006. 1.
12. Antal Áron 2006. 49–68.
13. Csíki Lapok XLII. évf. 26. sz. 1930. június 29. 3.
14. Kövály László 1842. 164.
15. Orbán Balázs II. 1869. 1.
16. Csíki Hírlap V. évf. 12–13. sz. 2010. január 19–20.
17. Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 7. sz. 2005. október 3. 3.; Hargita Népe XIX. évf. 137. sz. 2007. augusztus 3.; uo. XX. évf. 122. sz. 2009. június 30.; Csíki Hírlap III. évf. 153. sz. 2008. augusztus 7. 1.

EGÉSZSÉG

ORVOSOK – KÓRHÁZAK

Régi hagyományként apáról fiúra szállóan vélekedtek úgy Dánfalván, hogy az egészség legfontosabb az ember életében. Mindennapi köszöntésbe foglalták, amikor búcsúzáskor jó egészséget kívántak, de még az italt is a barát, ismerős egészségére fogyasztották. Későbbi levelekben is elsőnek az egészségről tájékoztatják a címzettet, arról érdeklődnek a küldők is. Felcsíkhöz, Csicsóhoz kapcsolódik az egyik ilyen levél: Lázár István 1653-ban levelében a gyermekek egészségéről írt.¹

De ismerünk olyan adatot is, hogy Erdélyben, Nagyszebenben már 1292-ben ispotály működött, szerzetesek gondozták a betegeket. Voltak olyan egyházi férfiak, akik orvosi tudományokat tanultak, mint például Adorján fehérvári kanonok doctor medicinae címet kapott 1540-ben. Brassóban ispotályos templom volt 1515-ben.

Minden közösségben éltek olyanok, akik tudták, bizonyos betegségekre milyen gyógyóntényt kell használni, de a ráolvasások, kuruzslások egyik részét szintén gyógyításért mondták. Az 1500-as évek második felében egyre több írás szól arról, hogy Erdélyben borbélyok gyógyítanak, de arról is, hogy tudós doktorokra lenne szükség.²

Bár az 1500-as években már több helységben működtek „ispotályok”, sőt építéséről a Székelyföldön is maradt feljegyzés már 1511-ből,³ de megvalósítására Csikban csak a későbbi időszakban kerülhetett sor.

A hadjáratokra összegyűlt székely, csíki katonák rendszeresen vigyáztak a tisztaságra, az egészséges életmódra, hisz ellenkező esetben különösen a korabeli súlyos ragályos betegségek tömegesen pusztították a lakosságot vagy a táborba gyűlteket.

Régi katonai hagyományt őriz a Szenttamáson 1828-ban lejegyzett tisztasági intézkedés: reggel a szobákat kiséperjék, naponta többször szellőztessék, a hálószobában bőröltözetet ne tartsanak, a lakásban marhabőrt ne szárítsanak, burgonyát, káposztát ne raktározzanak. A levegő összetételének javításához eljárásként vaslapockát tűzben melegítsenek, arra bőven ecetet töltsenek, ezzel fertőtlenítsék a szoba levegőjét. Pestis idején is különböző eszközökkel füstölték a lakást, korábban járvány idején elégették az egész házat. Gyakran meszeltek. A tiszték a szappanhasználatot is kötelezővé tették.⁴

Dánfalva lakossága is rendszeresen vigyázott a lakások tisztaságára. Régi szokás volt, ma is követelmény, hogy a gazda háza és kertje előtt az utat legalább szombat délután vagy vasárnap reggel megseperje, udvarát tisztán tartsa. A tisztasági követelmény vonatkozott az állatok tartására is. Erkölcsi kötelesség, kialakított szokás fejszokor tehenek tögyének mosása, az edények tisztán tartása. Felelősök vizsgálták meg, hogy a levágott állatoknak nem volt-e valamely betegsége.

Általános megállapítás, hogy a csíki székelyek egészségesek, erősek, munkában kitaróak, fáradhatatlanok. Mindezek ellenére a XIX–XX. századi sorozáskor számosan nem feleltek meg a katonai követelményeknek.⁵

Az orvosi ellátás hiánya különösen a csecsemőhalálozásban mutatkozott meg. Világszerte az egészségügyi állapotok egyik fokmérője ez. Dánfalván 1906–1910 között a halva született gyermekek száma 16, 1911–1915 között 11, 1916–1920 között 12, 1921–1925 között 15, 1926–1930 között 22, 1931–1935 között 7. Annál meglepőbb, hogy 1906 és 1935 között a megszületettek, de csak egy évig élők száma 671, akik közül 375 fiú, 296 leány. Az egy és öt év közötti gyermekek elhalálozása csökkent, de még mindig igen nagy volt: összesen 310, közülük fiú 154, leány 156. Dánfalván 1906–1935 között, vagyis 30 év alatt összesen 2232-

en haltak meg, egy jó közepes falu nagyságnyan, akik között férfi 1205, nő 1027 volt. Ennek ellenére ugyanezen 30 év alatt a természetes szaporulat 866 volt.⁶

Említsük még meg, hogy Európában a XIX. század végén az 1–5 év közötti gyermekek 40, Székelyföldön 43 százaléka távozott az élők sorából. Súlyos szavak is elhangzottak: „A gyermekhalál nem csapás, hanem áldás”, és az is, hogy az állatok megbetegedésekor az emberek azonnal orvost hívnak, de ha gyermek betegszik meg, azt mondják: „majd meggyógyul”. Mégis 1874-ben Csíkban 1060-al múlta felül a születések száma az elhalálozott személyekét. Azt is megállapították 1870-ben, hogy a Székelyföldön 2–6-szor kevesebb beteget ápolnak kórházban, mint Ausztriában.⁷

Csíkban az első kórházat 1850-ben a Mikó-vár szomszédságában építették, amelyben 45 beteget gyógyíthattak. A kórház építéséhez a felcsiki községek is hozzájárultak: Madaras, Dánfalva lakossága deszkát küldött. 1851 tavaszán kezdték építeni, és őszre, november 1-jére már be is fejezték. 1890-ben újabb kórházban kezdték gyógyítani a csíki betegeket.⁸

A XX. század jelentős változást hozott a felcsíki betegápolásban is. Karcfalván orvosi rendelő működött már 1900-ban. A betegeket Balánbányától Madarasig dr. Prikoda Gyula gondozta. Később Szentdomokoson is nyitottak orvosi rendelőt. Máig őrzik az akkori Elekes nevű orvos emlékét. A 930-as években Szentdomokoson volt körorvos dr. Kahán Jenő, magánorvos dr. Berman Eugen.

A karcfalvi körzet jó hírét szintén a 930-as években dr. Éltes András növelte, aki a lakosság körében a közkedvelt, megbízható orvos volt.⁹

Amikor a 940-es években megyei főorvosnak nevezték ki, és Csíkszeredába költözött, betegei nagy számban ott keresték fel.

A 940-es években Karcfalva körorvosa Fehér Manó volt.

1952-ben Karcfalván kórház nyílt a Fazakas Jenő volt házában. Földszinten rendelők, az emeleten fekvőbetegeknek rendeztek be megfelelő szobát, röntgen és laboratóriumi vizsgálatokat is végzetek, szükség szerint műtöttek, az orvosoknak lakást is biztosítottak. Itt gyógyították Madarastól Balánbányáig a betegeket. Teljesség nélkül említjük meg, hogy Karcfalván voltak orvosok Kézdi Gyula és felesége, Erzsébet, Albert András, Szócs András stb.

Fogorvos volt Kádár Dezső, megbecsült fogtechnikusként hosszú ideig dolgozott mind Karcfalván, mind Dánfalván Leszó Jenő.

Hosszas utat járt be a csíki kórházi gyógyítás, míg eljutott odáig, hogy 1971-ben átadásra kerülhetett az ötemeletes új megyei kórház mintegy 1100 személyzettel. Ennek következtében a karcfalvi kórház megszűnt.

Dánfalván önálló orvosi rendelő 1959-ben nyílt az akkori Antal Mihály-féle házban, első orvos 1959–1961 között dr. Albert Margit volt. Őt követte dr. Lőrincz Dengezics 1961–1966 között, akinek 1962-től Imre Ibolya asszisztensnőként segített. 1964-ben elkészült az új orvosi rendelő, az előzőt a kultúrotthon építésekor lebontották. Ebben a rendelőben az orvosnak lakást is építettek. 1966–2003 között a község orvosa dr. Zielinszki Róbert volt, asszisztense Imre Ibolya és Zielinszki-Bethlen Ágnes. 1974-ben Dánfalvának gyermekorvost is biztosítottak dr. Törzsök Anna személyében. Ezekben az években mind a felnőtt-, mind a gyermekorvos Madaras betegeit is ellátta. Hetente két-két alkalommal rendeltek Madarason, sürgősség esetén a madarasiak is Dánfalvára jöttek. 1986-ban Madarasra dr. Moldován Csillát nevezték ki körorvosnak. 1980-ban újabb lehetőséggel bővült a dánfalvi orvosi ellátás, az addig Csíkszeredában mentőként dolgozó Ambrus Árpád is hazatért Dánfalvára.

1983-ban dr. Zielinszki-Bethlen Ágnes eltávozott a faluból, Imre Ibolya betegség miatt nem tudta a továbbiakban feladatát ellátni. Pótlásukra alkalmazták Antal Vilmát, Szakács Mártát, Puskás Máriát, Antal Zsuzsát, Vízi Juditot, Zsigmond Ibolyát. 1999-ben dr. Zielinszki Róbert asszisztense Ambrus Árpád, a dr. Törzsök Annáé Zsigmond Ibolya. 2003-tól Dánfalván az egészségügyi ellátást dr. Törzsök Anna végzi Zsigmond Ibolya asszisztensnő segítségével, Ambrus Árpád községi asszisztensként működik. Dánfalván fogorvosként dolgozott dr. Ilyés Ferenc 1966–1980 között, majd dr. Toró András 1980–1999, illetve dr. Lökös Klára Ibolya 2000–2002 között.

Az idősek, ágyhoz kötöttek ellátásában jelentős segítséget nyújtanak a gyulafehérvári egyházmegye Caritas alkalmazottai is.¹⁰

A felcsíki orvosok érdeme, hogy összefogással megvalósították Madarason a családorvosi ügyeletet, amelynek feladata: megfelelő orvosi ellátásban részesíteni éjszaka is Szentdomokostól Csicsóig a betegeket. Hat családi orvos vállalkozott arra, hogy felváltva este 8 órától reggel 8-ig ügyeletet tart, hétvégén 24 órán át. Segítségükre van két asszisztens és hat gépkocsivezető. Eredményességét, értékét az is bizonyítja, hogy volt olyan éjszaka, amikor 14 beteget kellett a szolgálatos orvosnak ellátnia.

A Felcsíki Kistérségi Társulás azt is feladatának tekinti, hogy a biztos orvosi ellátás érdekében minden községben megfelelő orvosi lakást építsenek.

Születés

Minden településen ősidők óta hozzáférő segítőkész asszonyok segítették a gyermekek születését. Erdélyben már 1584-ben közismert, hivatásos bábákról maradtak feljegyzések.¹¹

1737-ben arról lehetett olvasni, hogy a bábák a településeken bizonyos kedvezményben részesüljenek, és hogy a „Hittel is köteleztetettek” feladatuk pontos elvégzésére.¹²

Csiki bábákról egyik adat 1763-ból ismert, amely arra utal, hogy a bábák felelősségteljes beosztásban végezték a szülés segítségét. Meg kellett esküdniük. Szentdomokoson az eskütétel ilyen szövegrészt is tartalmazott: „a reám bízott hivatalban eljárók”, „a születendő és született kisdedekre vigyázok”.

Bizonyára a nagyszámú gyermekhalál vagy a nem kellő segítség ismeretében sürgette a királynő, Mária Terézia 1770-ben, hogy Kolozsváron bábaképzőt működtessenek.¹³

A bábaképzés fejlődésének következménye, hogy 1815-ben a „Királyi Gubernium” megkövetelte: „minden Falunak legyen két meghatározott Bábája, Első és Második, hisz ekkor már „Examinált bábák” voltak, akik megtanulták feladatukat. Bizonyára a gyakori tévedések miatt határozta úgy, hogy minden asszony nem bábáskodhat, vagyis „másoknak ezeken kívül a bábáskodás keményen tiltassék meg”. Ezzel egyben serkenteni akarták a bábaképzésen résztvevők gyarapítását.¹⁴

Az évek során egyre gyorsabban fejlődött a bábaképzés, hisz a korábbi adatok is bizonyították, mily nagy számban haltak meg a megszületett gyermekek. Csikban 1876-os nyilvántartás szerint hivatalosan 92 bába működött. Karcfalván az 1900-as évek elején képzett szülésznő tartózkodott, a környék betegeit ellátta.

Karcfalván 1952-ben a kórházban szülészeti részleget is nyitottak, sikerrel látta el feladatát a felcsíki hat faluban. A Megyei Kórház megnyitásával a szülészeti osztály is megszűnt. Kiváló szülészorvosok voltak Toró Árpád, Jeszenszky Ferenc.

Dánfalván szülésznő volt Blága Katalin, majd 1984-ig, nyugdíjba vonulásáig Szócs Anna látta el a szülésznői feladatokat, utána Gál Mária következett.

2007-ben már Felcsíkon is arról folyt a vita, hogy az otthoni vagy a kórházi szülés előnyösebb?

Felcsikon rendszeres kapcsolat alakult ki a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálattal is. A 25 fős orvosi csoport Hargita és Bákó megyében évente kétszer szűrővizsgálatot tart a rászoruló betegeknek. Csupán 2004 óta több mint 10 000 vizsgálatot végeztek. Csíkszentdomokoson mentőállomást segítettek felépíteni, amelyhez a Magyar Nemzeti Bank, az OTP, a MOL is hozzájárult.

Mindezek ellenére Románia egészében keveset tudott előbbre lépni a gyermekhalandóság tekintetében. Az 1000 szülőltre eső elhalálozás 1990-ben átlag 26,9 százalék volt, amely 2008-ra 14 százalékra csökkent, de Európában csupán a harmadik helyen maradt az elhalálozás nagysága tekintetében, hisz a Moldvai Köztársaság és Albánia előzi meg.

GYÓGYSZERTÁRAK

Felcsikon – mint minden más vidéken – a gyógyításhoz szükséges szereket hosszú időn, évszázadokon át a gyógynövények biztosították. Megvolt a gyógyszer a szemverésnek, ijedségnek, rontásnak, golyvának, kelésnek, torokgyíknak, hideglelésnek, tüdőbajnak, veszettségnek, különböző ragályos betegségeknek stb. Használatukhoz gyakran hiedelmek, bizonyos szertartások is társultak. Majdnem minden faluban élt néhány, többnyire asszony, aki ismerte a növények gyógyító hatását, azt hasznosította a betegek kezelésekor.

Ismereteink szerint hivatalos gyógyszertár először Csíkszentdomokoson nyílt 1883-ban, tulajdonosa Hankó Antal volt. A kevés forgalom miatt központibb fekvésű helyet keresett, ezért 1897-ben Karcfalvára költözött. A karcfalvi gyógyszertár hosszú időn át sikerrel látta el gyógyszerrel a betegeket, dánfalvi kisegítő is közreműködött, de 1952-ben államosították. Jól felkészült, feladatukat lelkiismeretesen végző gyógyszerészek eredményének köszönhetően a későbbiekben e gyógyszertár mind az országban, mind külföldön ismertté vált, különösen dr. Zágoni Elemér sikeres kísérletezései és kiváló eredményei nyomán.

Felhasználva a felcsiki gyógynövényeket, a természet és vadon termő erdei gyümölcsöket számos gyógyító készítmény szabadalmát szerezte meg.. Említsük meg a *Vasas ribizskelét*, a *Vérszegénység elleni készítményt*, *Fekete ribizske-szirup*-ot, valamint 54 nyomtatásban megjelent dolgozatát. Legutóbb pedig könyv alakban jelentette meg eddigi kísérletei egyik részének eredményét *Fekete ribizske* címen, 2005-ben. Bizonyos kísérletet a dánfalvi orvossal, dr. Zielinszki Róberttel végeztek, és sikerrel gyógyították a lábszárfekélyes sebeket.¹⁵

Dánfalván 2000-ben nyílt Gyógyszertár. Először Ádám–Farkas Ella gyógyszerész-asszisztens Echo néven nyitott meg, majd 2007-től Szász Nelly gyógyszerésznő működteti a Juniperus nevű gyógyszertárat az orvosi rendelő mellett.

FÜRDŐK

Többen megfogalmazták, hogy a mai Hargita megyében ezernél is több ásványvízforrás található. Azt is lehet hallani, hogy e vidék a borvizek hazája, nevezik Borvízországnak is. Továbbmenve: a Hargita Románia s egyben Európa ásványvizekben leggazdagabb területe. S valóban: tán nincs is olyan falu, hogy vagy a település között vagy határában ne bugyogna borvízforrás. Ezek a források szomjúságot oltanak, és gyógyító hatásúak. A felcsiki hat falu mindegyikében kisebb-nagyobb távolságra található egy vagy több borvízkút. Kiemelkednek azok a források, amelyek a geotermikus hő hatására akár 16–26 fokos vizet bocsátanak ki.

Dánfalva nyugati részén a település központjától másfél kilométerre található a Dugásfürdő, a Madicsa és a Gödör-patak találkozási helye közelében. Hosszú ideig „fakübbe” terelték a kifolyó vizet, így helyben szomjúság oltására tudták hasznosítani, de sokan kaszáláskor, kapáláskor korsókban magukkal vitték a mezőre. Idő teltével a lakosok fokozatosan rájöttek arra is, hogy e víz bizonyos betegségek gyógyításában hasznosítható,

ezért nagyobb edényekben, csebrekben, hordókban el is szállították, otthon fürödtek benne. A XIX. századi feljegyzésből tudható, hogy nyáron át egyesek kádakat vittek a forráshoz, a vizet a napon melegítették, benne fürödtek naponta kétszer-háromszor, és fürdés után érezték gyógyító hatását. Különösen hüléses és reumatikus betegségek javulásában segített.¹⁶

Az I. világháború után felesége révén Dánfalvára költözött Molnár György tehetséges szobafestő, aki műkedvelő geológus is volt, és aki kiváló szervezőkészséggel rendelkezett, s így számos közhasznú törekvést tudott megvalósítani. Ő figyelte fel a borvíz hasznosításának lehetőségére, megvalósítását közös összefogásban látta. 1926-ban mintegy 120 tagot toborzott, akik közösen határozták el, hogy a forrás helyén állandó fürdőt építenek. A jelentkezett tagoknak 500 lejt kellett fizetniük. A szerződés egyik példánya.¹⁷

Társasági szerződés

Alulírottak mai napon Bálint Félix és társai cég alatt a Dugás fürdő társaságba állottunk a végett, hogy azt felépítsük, kereskedést üzzünk, melyre nézve a következő feltételekben egyeztünk meg:

1-ször Hogy a társaság mindaddig fennálljon, míg tagjainak többsége azt szükségesnek ítélendi

2-szor Mindenik tag részvényjegyet tartozik befizetni, mely jegynek értéke 500 Lei, a részvényjegyek kibocsátásával Molnár György, a társaság elnöke van megbízva, s mindenik tagnak az általa befizetendő pénzüsszegegről a befizetésekor nyugtatványt tartozik adni az egész társaság nevében a társaságnak azon kötelezettségével, hogy a betétért minden tag egyik a másikért, azaz egyetemlegesen fogja magát kötelezni

3-szor A tagok legnagyobb bizodalmat helyezvén Molnár György úr ismereteibe és tapasztalásába, közakarattal őt választották a társaság elnökének, aki egyszer s mind a társaság nevében az aláírásokat is teljesíteni fogja

4-szer Az elnök kötelezi magát, hogy minden hó elején a számadását elkészítvén, azt az igazgatóságnak felülvizsgálás végett elő fogja terjeszteni, s velők a további teendők folytatásáról tanácskozik

5-ször A többi tagok mindnyájan arra kötelezik magukat, hogy a társasági gyűlésnek és az igazgatóságnak rendeleteit híven fogják teljesíteni, nevezetesen minden megbízást haladéktalanul és pontosan el fognak jární, ellen esetben 10. pont alkalmazható.

6-szor A tagoknak midőn társaság dolgában fognak működni, napi díjukat az igazgatóság fogja megszavazni érdem szerint.

7-szer Minden évben május hó és szeptember havában a társaság egész állapota közös értekezleten fog megvizsgáltatni: a nyereség levonátán belőle az elnök részére 3% - a többi egyenlően felosztatik beleértve az elnököt is az osztaléknál.

8-szor Ha a társaságnak több pénzre lenne szüksége, akkor az igazgatóság költség irányzatot készít és a pénz szükségletet minden egyes tagra kirója, amit a tagok haladéktalanul tartoznak befizetni a társaság pénztárába

9-szer Új tagok csak 1000 leiért kaphatnak részvényjegyet, új részvényesek csak az igazgatóság jóváhagyása mellett lehetnek részvényesek

10-szer Ha valamelyik tag goromba viselkedésével megsérti a fürdőző vagy a társaságbeli tagot, úgy az igazgatóság megvizsgálja a helyzet valódiságát, és a tag semmi további intézkedés nélkül ki lesz zárva, de nem lesz kártalanítva.

11-szer A társaság teljes feloszláskor annak egész tőkeértéke a tagok között részvényjegy mennyisége szerint lesz felosztva

12-szer A társaság minden tagja a gyűlés- és értekezleten ahány részvényjegye van birtokában annyi szavazattal szavaz, és szól a vitatárgyhoz
Minek nagyobb hitelül ezen szerződés minden tag által aláíratván, kinek kinek egy példányba kiadatott.

Dátum ,aláírás nincs, de ceruzával még oda van írva: 10. pont a fürdő gyalázása a tagság részéről szintén kizárással jár.

A begyűjtött összegből 2 fürdőmedencét, fedett részt 4 káddal, a gondnoknak lakást építettek, így télen nyáron viszonylag jó körülmények között lehetett hasznosítani a borvizet. Gyógyító hatása hírére vendégek jöttek Budapestről, Kolozsvárról, Brassóból, Bukarestből, a környék helységeiből stb., hisz kellő javulással zárult minden kúra.

Gyógyító hatása mellett bizonyos alkalmakkor a község, sőt a szomszéd falvak lakóinak is kellemes találkozó helynek bizonyult. Minden évben ünnepélyes fürdőnyitást tartottak, olyankor zenés-táncos szabadtéri ünnepséget rendeztek. A Csíki Lapok 1930-ban azt írta, hogy ilyenkor 2000-nél többen gyűltek itt össze.¹⁸

A fürdő mindmáig folyamatosan működik. A korábbi kézi hajtású vízpumpa helyett villannyal működő géppel szívatják a vizet, bővítették a kádas részleget is, nagyobb méretű, több rekeszből álló szabadtéri medencét is építettek, megfelelő szállást és napi szórakozást is biztosítanak a vendégeknek. Igazi pihenő és ünnepi helyé alakították.

Napjainkban a dánfalvi Dugás-fürdőt magyarországi és helyi vállalkozónak 25 éves bérbé adták. Tervük a fürdő bővítése, a vendégek kedvezőbb körülmények közötti fogadása. Kapcsolatot teremtenek a Kishegyen létesítendő lovaslopálya és lovaspanzió működtetése között is.¹⁹

Hasonló jellegű a karcfalvi Madicsa-fürdő, amely a településtől 4 és fél kilométerre épült az úgynevezett „Táborhely”-en, s már a XIX. században működött.

Madarason 1952-ben a Főúttól mintegy 200 méterre építettek fürdőt. Szenttamáson a Feneketlen-tó vizét felmelegítve reumatikus betegségek gyógyítására alkalmasnak találták, de ajánlották daganatos betegségek kezelésére is.

Külön meg kell említenünk a Hargita hegységben lévő Lucsos-tavat, amelyet a gergyóújfalusiak Ördög-tónak is neveznek. Régebbi fakeretes borvízfürdő volt, melegítését valamely ősi hagyomány szerint oldották meg – vizébe napon vagy tűzön felmelegített köveket dobáltak.²⁰

Jelentős eredménynek kell tekintenünk, hogy Felcsíkon 2010-re minden községben bevezették a Harvíz regionális víz- és csatornaszolgáltatást.

1. EMSZT II. 574.

2. EMSZT I. 1001–1002.

3. SZOT III. 176:532. sz.

4. Imreh István 1987. 195–196.

5. Vitos Mózes II. 2003. 56–57.;

Csikvármegye V. évf. 40. sz.
1909. április 11. 3.

6. Venczel József 1980. 80–82.

7. Kozma Ferencz 1879. 117–119.

8. Vofkori György 2007. 156–160.

9. Ferencz Béla 1935. 67. és 70.

10. A dánfalvi adatokat Ambrus-Mátyás
Erzsébet Mária közölte.

11. EMSZT I. 535–536.

12. EMSZT I. 536.

13. Székelység VIII. évf. 1938. 1. sz. 7.

14. EMSZT I. 536.

15. Zágoni Elemér 2010. XIV. évf. 3. sz. 77, 83.

16. Vitos Mózes I. 2002. 315.

17. 1930-ban egy véka búza Csíkban 85–90 lej volt; Az 1926-ban kötött szerződés e példányát Ambrus Mihály örizte meg, a kötet számára Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária juttatta el.

18. Csíki lapok XLII. évf. 1930. június 29. 3.

19. Hargita Népcé XX. évf. 143. sz. 2008. június 24. 2.

20. Ferencz Béla 1935. 69.

VEREKEDÉSEK

Bár nem válik dicsőségünkre, mégis meg kell említenünk, hogy hosszú időn át Csikban gyakori volt a verekedés. Többnyire fiatalok italozás közbe verekedtek, amelynek indító oka könnyed megsértődés, szerelmi féltés, megmagyarázhatatlan esemény lehetett. Akárhányszor akaratlanul sodródtak bele legények, amikor barátjuk segítségére siettek, vagy a csoport valamelyik tagja miatt keveredtek verekedésbe. Előfordult, hogy tízesek, sőt falvak legényei valóságos csataként küzdöttek egymással. E verekedések nem egyszer halállal is végződtek, hisz gyakran használták védekezésnek vagy támadásnak a bicskákat, ezért is – különösen az értelmiség – küzdött folyamatosan ellene. Úgy tűnik a verekedések régi formája manapság eltűnőben van.

Érdekes módon régi okleveleink ritkán utalnak verekedésekre, annál több eseményt rögzítettek az újságok, különösen a két világháború között.

Oklevélben 1552. április 12-én írtak csíki verekedésről. A székelyek ispánja megparancsolta Csíkszék tisztségének, hogy Endes Balázst büntessék meg szentimrei Márton Gergely fiának „megsebzéséért és félholtra veréséért”.

A székely nemzetnek régi szokásos törvényeit összeírták és 1555. április 28-án Dobó István és Kendi Ferenc erdélyi vajdának bemutatták. Annak 37. pontjában arról írtak, hogyha valaki szántsándékkal gyilkol, az haljon meg. Kegyelmet még a vajda urak, sőt a király se adhasson. A 44. pontban pedig arról írtak, ha „valaki egyik a másikat a földre leüti, 6 gyrán marad; ha a földön veri, vagy vérét ontja, 24 gyrán marad”.¹

Szabó Dezső nyelvészeti gyűjtés céljából 1903-ban Csíkszentdomokoson tartózkodott. Akkori élményét írta le egy verekedésről: „A négyezer lakosú falu egyike volt az ország legtöbb pálinkát fogyasztó községeinek”. Az italban látja a verekedések okát, s „szörnyű szenvedélynek” nevezi. Az egyik verekedés temetéshez kapcsolódott. „A temetés előtt már úgy bepálinkáztak, hogy a koporsót az utcák egyik szélétől a másik széléig dülöngözve vitték pihenő helyére. Visszatérve a tort tovább folytatták. Közben kitört a viszály az örökösök között. A tor egész népe két pártra szakadt, baltával, késsel, bicskával rontottak egymásnak. Csendőroket kellett hívni a legközelebbi állomásra. De a család fele vérbe fagyott, s két vagy három halott volt az áldozat”. Másik verekedésről is írt: tánc közben „a szemem előtt tört ki a bicskázás a legények között, és oly gyorsan lett egyetemes vérbeborulás, hogy én, a szemtanú nem tudtam volna pontos tanúságot tenni”. Végül a Szentdomokos napi búcsúról is írt, amelyen a verekedés négy halottal végződött.²

A két világháború idején sorra került verekedésekről Kurkó Gyárfás írt a Szentdomokosról szóló regényében. Ő is a pálinkában látja a pusztító szörnyű tragédiák okát.³

Az egymást követő verekedési hírekből csupán néhányat említünk meg. 1933 januárjában arról írtak az újságok, hogy Csikban csupán 1932-ben 11 halálos kimenetelű verekedés volt, 68-an pedig súlyos testi sértést szenvedtek.⁴

Karcfalván 1934. október első napjaiban a gyakran verekedő Bálint Ferenc 24 éves legény halálosan megszurta Bíró Janit. A törvényszéki hírek szerint tettéért 4 évi börtönre ítélték.⁵

Azért is külön ki kellett térnünk ezen esetre, mert erről szól a Felcsíkon közkedvelt Bíró Jani című ballada.

A 930-as években Böződi György Csikba, Szenttamásra is ellátogatott. Az akkor szerzett élményeiről *Székely bánja* című művében számolt be. Könyvében külön kiemelte Bálint Vilmos áldásos munkáját a falu kulturális nevelésében. Előadások sorát említi, gyakran szerepeltek a színjátások, dalárdát alakítottak, úgy tűnt, sikerült megváltoztatni a faluban az

emberek egymáshoz való viszonyát. De a továbbiakban így folytatja: 1935 augusztusában történhetett. Karcfalván búcsú volt. A bíró a faluban rendezett táncösszejövetelt, hogy a legények ne menjenek Karcfalvára, „mert ha a szomszédba mennek, bicskázás nélkül nem folyik le a búcsú”. Ennek ellenére az otthonmaradt legények mégis verekedtek. „A papot hívták az utolsó kenettel Bács Jakab 23 éves legényhez, akit egy szabadságos katonatársa egyetlen késszúrással halálosan megsebesített a táncban”. Tovább folytatva a fájdalmas temetésről írt: „A fiatal székelő legény ott feküdt, kiterítve, virágok között, az Olt mentén, a csiki havasok alatt, mintha a népballadák világa kelt volna kegyetlenül új életre, a megszökött katona ellenfelét pedig a csendőrség nyomozza. Úgy éreztem, itt legalább két ember halt meg egyszerre, mert valóban két legényt siratott a falu”.

És mintegy következtetésként fogalmazta meg: „A bicskázás a csiki székelőknek a leggyakoribb, aminek oka nem annyira a »vérben van«, inkább a műveltség alacsony színvonalában”.⁶

Meg kell említenünk azt is, hogy gyakran a legények belesodródta a verekedésbe. 1946-ban a csendőrség azzal az indokkal nem engedélyezte Karcfalván, Nagyboldogasszony napján a táncot, mert a Felcsikről összegyűlt legények – akárcsak korábban a szenttamási bíró indoklása – könnyen verekednek. Ezért megegyeztek a dánfalviak és madarasiak, hogy a dánfalvi iskolában rendezik a közös táncot. Vidáman mulattak, énekeltek, de az udvaron egy dánfalvi és egy madarasi legény kötekedett egymással. Bár az ismerősök csitították őket, mégis öltre mentek. A táncteremben kiabálni kezdték, hogy „ütik a madarasiakat!”, „ütik a dánfalviakat!”. A korábban együtt jól mulató legények egyszerre két táborra szakadtak, az egymáshoz tartozás miatt sem maradhatott senki el az összecsapástól, így bicskázó, véres, egymásra acsarkodó legényeket lehetett látni a főúton, amint vissza-visszatérően támadtak egymásra, amíg az Olt hídjáig értek. Most már a falu becsületéért folyt a verekedés.

1951. június 29-én, a madarasi búcsú napján Bálint Lajost a táncból hazafelé tartva ölte meg Bálint Áron. A leányok az eseményt követően énekeltek a történetéről, így született a Bálint Lajos című ballada.⁷

Az utóbbi évtizedekben Dánfalván nem került sor verekedésre. De ha már elvélve is, még időközönként előfordul véres egymásrátámadás. 2008-ban írta az újság, hogy Szenttamáson a 26 éves S. A. késsel próbált védekezni a rátámadó 21 éves falustársa támadása ellen, és „két helyen is megszurta támadója nyakát. Tettükért a törvény előtt felelnek”.⁸

De napjainkban nagyvárosokban számos esetben hallhatunk véres leszámolásokról, remélhetőleg az ilyen események elkerülnek a korábban verekedéseikről híres csiki közösségeket.

1. SZOT II. 101:CCCII.sz.; 119:CCCXIV. sz.

2. Szabó Dezső 1982. I. 620.

3. Kurkó Gyárfás 1970. 253–255.

4. Csiki Lapok XLV. 8. sz. február 19. 2.

5. Csiki Lapok XLVI. évf. 53. sz. 1934. december 30. 4.

6. Bözödi György é.n. [1943]. 291.

7. Albert Ernő 2004. 334–335.

8. D.B.I. Csiki Hírlap III. évf. 146. sz. 2008. 07. 29. 1.

TŰZ – TŰZOLTÓK

A tűz védelmet nyújt az embernek, de lehet javainak pusztítója is. Az emberiség történetében erdők sokasága, városok, falvak, egyéni lakások, gazdasági épületek pusztultak el tűz következtében. Okozója lehetett villám, figyelmetlenség, gyermekek játéka, rosszakarat stb. Egy élet munkája eshetett néhány óra alatt a tűz martalékául.

Bizonyára korán jelentkezett a más lakásának felgyújtása, hisz már Szent István törvényt szabott a gyújtogatók ellen. „A lakhely felgyújtása” fejezetben arra térnek ki, hogy ha valaki ellensége házát felgyújtja, büntetése: az épületeket helyre kell állítania, a berendezéseket pótolnia, ráadásul 16 tinót kellett adnia.¹

1514-ben Werbőczy István könyvében azt írta, hogy ha valaki várost, falut, másnak lakását felgyújtással fenyegette, „meg szokták érte ölni”.²

A falutörvényekben, más rendeletekben gyakran figyelmeztették a lakosságot a tűzveszélyre. Tiltották a gyertyák vagy más világító eszközök szabadon hordozását. 1583-ban a gyertyahordozót megszólitották.³

Tiltották az utcán, a házak között a pipázást. Erdélyben 1576 óta ismeretes a dohány, azóta még országgyűlés is tiltotta behozatalát; 1694-ben azt határozták, hogy ha prédikátor dohányt füstöl vagy a port szívja, ne pénzzel büntessék, hanem tisztességétől fosszák meg. 1730-ban írták: a gazda ember utcán pipázásért egy forinttal, a szolgálégény kemény pálcázással büntetessék. 1767-ben is közölték: tilalmas a falu között a lövöldözés, a pipázás. Büntetése egy forint.⁴

Csik-, Gyergyó és Kászsónszék vezetői 1727-ben azért elégedetlenek, mert a pipára nagy adót vetettek ki.

A pipázás ellen elsősorban azért szóltak, mert könnyen tűzveszélyt jelenthetett.

Bírságotlák azokat is, akik éjszaka öltek disznót, hisz tűzveszélyes a perzselés, avagy bárminek szabadon égetése. A tűzveszély elkerüléséért azt ajánlották, hogy az istállót, csúrt egymástól, a házaktól is kellő távolságra építsék, ne szalmával, hanem fatéglával, vagyis zsindelemmel, deszkával fedjék be.⁵

A faluban, ha tűz ütött ki, azonnal jelezték, vagy kiáltással, lármaveréssel végighaladva az utcákon, vagy harangok félreverésével, dobolással, s olyankor mindenkinek kötelessége volt segítséget nyújtani. A férfiak fejszével, villával vagy más oltáznál használható eszközzel, az asszonyok vízzel teli vederral vagy más edénnyel jelentek meg a helyszínen. A községben elhelyezett vízzel teli kádakat is odavontatták. A csíki I. székely gyalogezred falvaiban „örzö házak”-at rendeztek be – például Jenőfalván –, ahonnan tűz esetén azonnal tudták vinni a vashorgokat, létrákat, sajtárokat, kádakat. Később a tűzoltáshoz szükséges eszközöket mindenütt gyarapították. Az 1840-es évekből már ismeretes az úgynevezett „vízipuska”.⁶

Még büntették is a nem segítőköt.

Jó ideig Csikban is az épületeket szalmával fedték, de amikor 1847-ben Szentiváni Mihály a falvakat is meglátogatta, megállapította: „Deszkát nagymértékben vágnak. Otthon nagyobb része elkél, mivel (mondják) rendelésök tartja az égések elkerülhetéséért deszkával fedni”.⁷

A magyar belügyminiszter 1877-ben rendeletben írta elő a helyi tűzoltói egyesületek megalakítását, s egyben közölte működési szabályzatukat is.

*

Erdélyben, Székelyföldön is az 1500-as évektől számos feljegyzés maradt fenn a pusztító tüzekről, azok okáról, a büntetésekről.

A székelyek támadásának leverését követően, 1562. június 20-a után tartott segesvári országgyűlésen azt határozták, hogy az égetőket büntessék meg, „aki halált érdemel halállal, az ki vereséget vereséggel”.⁸

Csíkiak üzenték 1600-ban: ha valaki táborukba nem megy, elégetik [épületeit], magát levágják.⁹

1655-ben Kolozsvár jelentős része leégett. Két személyt gyanúsítottak, meg is égtek.¹⁰

De segítették is az égési károsultakat. 1685-ben Szenttamáson Süket Jánost azért mentesítették a hadbavonulástól, mert háza elégett, ugyanezért Jancsó Péternek két esztendeig nem kellett hadjáratba indulnia.¹¹

Vörös, veres kakas jelképe volt a tűznek, égetésnek. Gyakran azzal fenyegették haragosukat, hogy a veres kakast felültetik a kakasülőre,¹² vagy csűrre, házra. máshol meg rárepült a vörös kakas egy-egy embert kinzó nemes házára is. Ilyen szavakkal is fenyegettek Jenőfalván: elfúvatja széllel a háza hamuját.¹³

Büntették azt is, aki csak kimondta a fenyegető szavakat. Szenttamási Barabás János azért került törvényszék elé 1837-ben, mert Szenttamásfalvát égetéssel fenyegette, majd kevéssel utána a „rettentő nagy veszedelem tűz által meg is történt”. Két esztendeig közmunka mellett raboskodjék, angariánként [három hónap] 25, összesen 200 pálca-ütéseket szenvedjen – szólt az ítélet. Ugyanebben az évben dánfalvi Boér Péter ügyét égetés, fenyegetés stb. vádjával tárgyalták a szépvízi törvényes alszéken.¹⁴

1863-ban Karcfalván oly nagyméretű tűz pusztított, hogy az egész falu leégett, a sok madárfészektől a templom is kigyulladt, a felsőrész megsemmisült, a harangok is megolvadtak, de elégték az egyházi iratok is.¹⁵

1882. július 26-án Szenttamáson ismét nagy tűzvész pusztított.¹⁶

A századfordulón Madarason 62 gazda épületei égtek el. A segítőkészséget bizonyítja, hogy más támogatók mellett Bartó Ignác mind a 62 gazdának vitt egy-egy szekér boronát, miért egy-egy pohár pálinkát kért.¹⁷

1909. július 20-án Karcfalván kilenc gazda csaknem teljesen leégett, a takarmány és az épület sok ezer korona értékű. Hozzáfüzték: egy hét alatt Csíkban 9 helyen pusztított a tűzvész, a katonaságnak is be kellett avatkoznia.¹⁸

Tűz esetén gyakran egész ország összefogott, hogy enyhítsen a káron és fájdalomon. Amikor a kivonuló románok Csíkszeredát felégették, Balatonboglár lakossága 1918-ban 500 korona segílyt küldött.¹⁹

1929. szeptember 1-jén írták: Csíkszenttamáson borzalmas tűz pusztított, 93 gazda minden termése és 500 épülete semmisült meg. A kár körülbelüli értéke 30 millió lej, amiből alig térülhet meg valami, mert csupán 3 gazda kötött biztosítást. A tűz 1929. augusztus 29-én délután 1 órakor kezdődött, amikor két 6 éves fiú a tüzzel játszott. Az egyik Csóka András Balázs nevű, a másik Szabó Ágoston György nevű fia volt. Véletlenül a csűr gyúlt meg, de mivel nagy szél fújt, gyorsan terjedt egyik helyről a másikra. A lakosság döntő része a mezőn dolgozott.²⁰

A szenttamási égést szenvedett családoknak országos gyűjtést szerveztek, amelyet egy bizottság irányított. A bizottságban részt vett dr. Hirsch Hugóné, dr. Györgypál Domokosné. Már szeptember 15-én arról számoltak be, hogy 50 000 lejt gyűjtöttek. A

csíki falvak mindegyike, megyék többsége, hivatalok, újságok szerkesztői, számos intézmény pénz és anyagi adományt ajánlott fel.

Dánfalváról több alkalommal is gyűjtöttek segélyt. 1929. szeptember 22-én a következő adományokat juttatták el Szenttamásra: 150 lej, 584 kg kenyér, 50 kg szalonna, 32 kg túró, 703 tojás, 63 véka gabona, 90 kg liszt, 50 kg kukoricaliszt, 25 kg cukor, 2 tekenő, 4 edény, 1 kg laska, 58 ruhanemű, János Mihály 500 lej, Deák György 200 lej, Jakó Sándor 100 lej.²¹

Említsünk meg egy-két adakozót: az Országos Magyar Párt kolozsvári központja dr. Pál Gábor címén 85 710 lejt juttatott el Szenttamásra, a Csíki Lapok szerkesztősége 47 190 lejt gyűjtött, Csiktaploca lakossága 8 453 lejt. Egymás után közölték az újságok a csíkiak, gyergyóiak, udvarhelyiek, háromszékiek, kolozsváriak, adományait.²²

Az adományok gyűjtésében mindvégig sikerrel közreműködött mindenik magyar újság szerkesztősége: a Brassói Lapok, Keleti Újság, Ellenzék, Erdélyi Szemle stb.

A Csíki Lapok 1930 végén összesítőt is közölt a tűzkárosultak megsegítéséről:

a csíkszenttamási közbirtokosság épületfát utalt ki, értéke	1 000 000 lej
az országból természetbeni adományok értéke	1 000 000 lej
a Transylvania bank csíkszeredai fiókjához kamatra	1 877 696 lej
a brassói Népbank csíkszéki fiókja kamatra	858 660 lej
a kormány által a megyei segélybizottság és a magyar parlamenterek intervenciójára engedélyezett belső telek kisajátításai áron felüli értéke	510 000 lej

összesen 4 887 356 lej²³

A valóságban a fenti összeg 5 246 356 lej.

Az összegezéskor azt is hozzáfűzték, hogy az összefogás és a jelentős segély nélkül Szenttamásról legalább 30–40 családnak el kellett volna hagynia szülőföldjét, idegenben kellett volna keresnie megélhetést, de a támogatás eredményeként Szenttamáson 200–300 négyyszögölnyi belsősegeken csinos cseréppel fedett lakóházat, csúrt, istállót és más melléképületet emelhettek.²⁴

1930. szeptember 22-én Karcfalván is tűz ütött ki, az erős szél miatt gyorsan terjedt: 20 gazdának 56 lakóháza és gazdasági épülete, a behordott gabona és takarmány égett el. A tűz egy cséplőgép körül keletkezett. A környékről mindenki segítségükre sietett.²⁵

Azt is közölnünk kell, hogy ismét összefogással segítettek a károsultakon: Csík vármegye tanácsa 40 000 lejt, dr. Hirsch Hugó főorvos 2000 lejt, Karcfalva és Jenőfalva lakossága takarmányt gyűjtött és 2711 lejt adakozott.²⁶

A közbirtokosság az Osztoros és Kicsi-völgy nevű részen lévő erdőből 3 hold eladásával segítette a károsultakat.

Ekkor a szomszédos falvak lakói is, köztük a madéfalviak, a karcfalviak segítségére siettek. 1932. február 16-án Madéfalván égett le több ház, ekkor a karcfalviak segítettek.²⁷

A XX. században az újságok rendszeresen beszámoltak a csíki tűzpusztításokról.

Minden faluban önkéntes tűzoltó alakulatot szerveztek, többnyire iparosokból, mivel ők a mezei munkák idején is műhelyeikben dolgoztak, könnyebben nyújthattak segítséget a keletkezett tűz oltásában.

Ilyen csoport Dánfalván is alakult, időközönként gyakorlatoztak is. De hosszú ideig csak kézi meghajtású tűzoltó készülékük volt. 2005-ben Solt város polgármesteri hivatala modern tűzoltókocsival ajándékozta meg Dánfalvát, amely azóta is jelentős

segítségét nyújtott mind helyben, mind a szomszédos községekben fellobbant tűz oltásában.

2009. március 3-án közölték, hogy Madarason Geréd András szénával teli csűrje éjjel körül meggyulladt, a lángok a szomszédos csűrre is átterjedtek. A gyorsan odaérkező madarasi, dánfalvi, majd a szeredai tűzoltóknak sikerült eloltaniuk a tüzet. Segítségük nélkül akár a község jelentős része eléghetett volna. A polgármesteri hivatal gyűjtést szervez és a költségvetésből is támogatja a károsultakat.²⁸

2009. június 22-én Dánfalván Albert Béla csűrje, istállója, más gazdasági épülete égett el. Okozója rövidzárlat. Felmérés szerint mintegy 40 000 új lej értékű kár keletkezett. A tűz tovaterjedését sikerrel akadályozták meg a rövid idő alatt odaérkező dánfalvi, madarasi szenttamási, szentdomokosi, csikszeredai tűzoltók.²⁹

1. Szent István király Intelmei és Törvényei 2000. 56.
2. Verbőczy István 1806. Harmadik rész XXIII. Titulus 491.
3. EMSZT IV. 772.
4. EMSZT II. 440.; uo. X. 727–728.
5. Imreh István 1987. 206.
6. Imreh István 1983. 97–98.; uő. 1987. 209.
7. Szentiváni Mihály 1986. 129.
8. SZOT II. 161–166:CCCXXXVI. sz.
9. EMSZT II. 128.
10. EMSZT II. 568.
11. SZOTÚS VIII. 242–243.
12. EMSZT VI. 19.
13. Imreh István 1873. 167.
14. CSÁLvt F 28. XII. csomag 868. sz.
15. Ferencz Béla 1935. 67.; Orbán Balázs hat évvel később, 1869-ben nem említette.
16. Imets Fülöp Jákó (közli) 1883. 79.
17. Hajdú Farkas-Zoltán 1995. 138.
18. Csikvármegye V. évf. 78. sz. 1909. július 23. 3.; uo. 85. sz. 1909. augusztus 8. 3.
19. Csikvármegye XIV. évf. 31. sz. 1918. augusztus 4. 3.
20. Csiki Lapok XLI. évf. 35. sz. 1929. szeptember 1.
21. Csiki Lapok XLI. évf. 38. sz. 1929. szeptember 22.
22. Csiki lapok XLI. évf. 37. sz. 1929. szeptember 15.; uo. szeptember 29.
23. Csiki Lapok XLII. évf. 49. sz. 1930. december 7. 3.
24. Csiki Lapok XLII. 49. 1930. december 7. 3.
25. Gyergyói Újság V. évf. 39. sz. 1930. szeptember 28. 3.
26. Csiki Hírlap XLII. évf. 40. sz. 1930. október 5. 3.
27. Garda Dezső 2002. 141.
28. Daczó Dénes Csiki Hírlap IV. évf. 42. sz. 2009. márc.3. 1.
29. Kovács Attila Csiki Hírlap IV. évf. 120. sz. 2009. június 24.

POLITIKAI FOGLYOK

Az 1940-es évek második felében egymás után gyanúsítottak embereket rendszerellenességgel, ilyenkor könnyűszerrel vád alá helyezték őket. Felerősödtek a letartóztatások a kulákosítás, a kollektív gazdaságok szervezése idején. 1949-től már folyamatosan letartóztattak olyan embereket, akikben valamely vonatkozásban ellenséget láttak akár erdélyi, akár helyi vonatkozásban.

Elsőnek *Márton Áron* püspököt kell említenünk mint felcsíki, csíkszentdomokosi születésű főpapot, akit 1949. június 21-én tartóztattak le a csíksomlyói június 4-i pünkösdi búcsút követően. Már 1944-ben a kolozsvári Szent Mihály templomban tartott híres beszédében úgy fogalmazott: „Az igazság védelmében és a szeretet szolgálatában az üldöztetés és a börtön nem szégyen, hanem dicsőség”. Ha csupán néhány adatot említenénk további életéből, akkor is bizonyosságát láthatjuk annak, hogy rendületlenül küzdött népe és egyháza igazságáért. 1951. augusztus 7-én a bukaresti Katonai Törvényszéken Paul Finichi hadbíró ömög elnökletével *Márton Áron* püspököt életfogytiglani kényszermunkára és 10 évi nehézbörtönre ítélték. A vádpontok között szerepelt, hogy a rendszer ellen tevékenykedik, közreműködik, hogy Erdélyt Magyarországhoz csatolják, védi az egyházi iskolákat stb. Bár 1955-ben szabadlábra helyezték, 1956 és 1967 között házi őrizetben kellett élnie. 1980. szeptember 29-én, 84 éves korában távozott az élők sorából. A rendszerváltozás után egyházi és emberi értékeinek elismeréseképpen róla nevezték el a csíkszeredai gimnáziumot, szobrát több helyen is felállították. Említsük meg a kolozsvári Szent Mihály és a kovásznai templom előtt elhelyezett szobrát.

Szintén 1951. augusztus 7-én ítélték el a szentdomokosi Kurkó Gyárfást, aki 1944-től 1947-ig a Magyar Népi Szövetség elnöke volt. 1949-ben letartóztatták azzal az indokkal, hogy Erdély Romániától való elszakításáért tevékenykedik. Őt 25 év kényszermunkára és 10 év nehézbörtönre ítélték. Magánzárkában kellett élnie 13 éven át. A szentdomokosi nép életét mutatta be regényében, a *Nehéz kenyér* címűben, amely 1949-ben jelent meg. Kurkó Gyárfást 1964-ben szabadon bocsátották, 1968-ban rehabilitálták. 1983. május 21-én, 74 éves korában hunyt el.

Szintén Szentdomokosi plébánost, *Márton Mózes*t tartóztatták le 1951. augusztus 24-én. Amikor dr. *Jakab Antalt* Gyulafehérváron elfogták, utódaiként kellett volna irányítania az egyházat *Márton Mózes* csíkszentdomokosi plébánosnak ordinarius substitus beosztásban. Két év múlva szabadulhatott.

1949-ben *Bálint Tibor* csíkmadarasi plébánost három hónapi javítófogházra ítélték, majd 1959-ben újból lefogták. *Szőcs Béla* dánfalvi plébánost 1954 nyarán letartóztatták, majd 1958. augusztus 5-én újból, 1959 március 19-én 10 évi börtönre ítélték, 1964. augusztus 3-án szabadult amnesztiával.

Az 1956-os események az első naptól az erdélyi magyarság figyelme központjába kerültek. Fiatalok, idősebbek egyaránt változást vártak a rendszerben. Csíkban is minden faluban a beszéd főtémájává vált, sokan szerettek volna valamit segíteni, de oly erős ellenállást mutatott a párt, hogy lehetetlen volt általános mozgalom kibontakozása. Harci események Romániában nem voltak, a büntetések mégis több embert érintettek, mint Magyarországon.

1956 októberében Dánfalván egy-két rádió volt, de a község lakossága arra figyelte, mit közvetítenek, milyen híreket lehet hallani a forradalmi eseményekről.

Dávid Gyula könyvben foglalta össze a politikai foglyok legfontosabb adatait. A könyvben szereplő felcsíkiak a hat faluból:

Dánfalva

Dánfalván fogták el az 1904-ben született *Gál Vilmost* 1958. november 25-én. Ugyan 1959. augusztus 18-án szabadon engedték, de még abban az évben súlyos betegsége következtében elhunyt.

Gál Péter 1906-ban született, 1959. október 10-én fogták el, a rendszer elleni szervezkedés vádjával állították bíróság elé, majd 25 évi börtönre ítélték. Nyilvántartásban „Mihálcz, másork Gál Péter csoportnak is nevezték”, akiket velük állítottak törvényszék elé és ítélték el.

A dánfalvi letartóztatottak között volt két diák is: *János László* előző évben érettségizett, és a brassói technikumban tanult, *Zsók László*, aki éppen az érettségire készült. Mindketten elismert diákjai voltak a csíkszeredai gimnáziumnak. Akkor ebből az iskolából hat tanárt és öt diákot zártak börtönbe.

János László

A Puskás-csoport tagjaként tartották nyilván. 1941. április 20-án született. Érettségi után a Brassói Technikumban tanult, amikor 1959. május 12-én, tehát 18 éves korában letartóztatták. Azzal vádolták, hogy a társadalmi rend ellen szervezkedett, és tiltott kiadványokat terjesztett. A valóságban egyik iskolatársuk verseit közösen elolvasták. Még 1956-ban levelet kaptak Sepsiszentgyörgyről, amelyben arra biztatták őket, hogy szervezkedjen a csíki ifjúság. Azt akarták bizonyítani, hogy az előző évben letartóztatott szentgyörgyi diákok és közöttük kapcsolat alakult ki. Nem sikerült.¹

A vádiratban az szerepelt, hogy János László egyik csoportbeszélgetésen „névtelen levelet vett elő, amely az erdélyi magyar ifjakat szervezkedésre szólította fel a népi demokratikus rendszer ellen. Ekkor János László kezdeményezésére egy felforgató jellegű magyar nacionalista szervezetet (!?) hoztak létre”. Fegyverek beszerzéséről és tagok szervezéséről beszélgettek.²

A börtönbe szállításukról Puskás Attila így emlékezett: Elfogásakor házkutatást tartottak János László szülei lakásán, Dánfalván. Majd Csíkszeredába szállították. „Már este volt, amikor kivezettek, és beültettek egy terepjáró kocsiba, amelyben már ott gubbasztott Zsók Laci és nagybátyja, János Laci (ez a nagybácsi brassói középiskolás [egyetemi hallgató], alig volt idősebb unokaöccsénél.) ... egész úton hallgatnunk kellett. Időnként az egyik szekus az egykori hadapród, János Pál (J. László bátyja) házkutatáskor előkerült, és elkobzott tisztí kardját (ohó, ez fehér fegyver!) csattogtatta ki-be a hüvelyből. A Tolvajos-tetőn szükségleteink elvégzésére kiszállhattunk, és még éjszaka megérkeztünk Marosvásárhelyre. Egy szűk cellába irányítottak, benne egy betonasztal, arasznyi vastag keményfa tetővel, támaszkodott a hátsó falnak, két oldalt két betonágy, szalmazsákkal, lópokróccal...”³

A Marosvásárhelyi Katonai Törvényszéken 3 évi börtönre ítélték. Jilaván, majd a Duna–Deltában kényszermunkán töltötte fogságát. 1962. május 12-én szabadon bocsátották. Első munkahelyén, a bodoki téglagyárban kubikus beosztásban dolgozott, majd egy ideig autószerelőként jutott álláshoz, 1966 és 1972 között technikus, majd a Barssói Műszaki Egyetemen almérnöki diplomát szerzett. 1981. október 2-án hunyt el.

Zsók László

Őt is a Puskás-csoport tagjaként tartották számon. Csíkdánfalván 1942. január 8-án született. A Csíkszeredai Líceum érettségi előtt álló tanulója volt, amikor 1959. május 13-án letartóztatták. Csíkszeredából egyszerre szállították Marosvásárhelyre Puskás

Attilával és János Lászlóval, a fennebb írtak szerint. Vizsgálati fogsága idején vétkének azt tartották, hogy rokonszenveztek a magyarországi forradalommal, hogy iskolatársai verseit néhányan együtt olvasták az iskolában, hogy 1956-ban az ő címére érkezett levél Sepsiszentgyörgyről, amelyben azt írták: „Magyarországon folyik a harc, az orosz túlerő egészen előzönlötte az országot”. A levélben arra is kitértek, hogy szervezkedjenek, és ha kell, harcoljanak a csiki fiatalok. Ezt a levelet valóban többen is elolvasták, de titokban tartották.⁴

Végül a Puskás Attila és társai perében állították bíróság elé. 1959. október 16-án Zsók Lászlót 17 éves korában 6 évi börtönre ítélték. A bírósági ítélet szerint a magyarországi „ellenforradalom” idején az iskolában kialakult nacionalista, sovíniszta szervezkedésben részt vett János Lászlóval, Vorzsák Jánossal és Sántha Imrévek együtt, két alkalommal megbeszélést tartottak, ahol ellenforradalmi szervezkedésről beszéltek, amelynek célja az volt, hogy harcoljanak a népi demokratikus rendszer ellen. Gyűlésükön beszéltek a jelenlévők felfegyverzéséről és új tagok szervezéséről, valamint kapcsolattartásról más ellenforradalmi szervezetekkel.

Marosvásárhelyen, Szamosújváron raboskodott. A börtönben sikerült asztalos műhelyben dolgoznia, így tökéletesíthette otthoni ismereteit, hisz édesapja asztalos volt. Szorgalmas munkájáért és szakismereteiért néha még elismerésben is részesítették. 1962. szeptember 7-én szabadult a rabságból. Szabadulása után a Sepsiszentgyörgyi Kisipari Termelőszövetkezetben munkásként dolgozott, esti líceumban befejezte középiskolai tanulmányait, és érettségizett, később Faipari Technikumban szerzett diplomát. Kiváló szakemberként tartották számon, fokozatosan egyre felelősségteljesebb munkát bíztak rá, majd egész részleg irányítója lett. 2002-ben nyugdíjba vonult.

A iskola vezetői, tantestülete és volt osztálytársai 1999-ben a 40 éves találkozón megbecsülésük jeléül emléklapot adtak át Zsók Lászlónak és társainak. Teljes szövege:

Márton Áron Gimnázium, Csíkszereda. EMLÉKLAP a negyvenéves találkozó alkalmából. A Csíkszeredai Gimnázium 1959. évi végzős évfolyam tagjának, ZSÓK LÁSZLÓ úrnak, akit az akkori román hatóságok a ballagás időszakában letartóztattak, meghurcoltak, és börtönbe zártak, kései erkölcsi elégtételül, az ártatlanul elszenvedett megpróbáltatásokért. Az egykori Alma Mater mai tantestülete és diáksága nevében hálával és tisztelettel Lászlófy Pál igazgató, Varga László igazgatóhelyettes.

Csíkszereda, 1999. május 29.

A Magyar Köztársaság elnöke, Göncz Árpád „A Hazáért és Szabadságért” 1956-os Emlékéremmel tüntette ki.

Az évek teltével továbbra sem merült feledésbe az ártatlanul elszenvedett fogság. 2008 októberében a Miniszterelnöki Hivatal és a Magyar Televízió forgatókönyvíró- és ötlet-pályázatot hirdetett az 1956-os forradalomról. Zsók Enikő, a Szegedi Egyetem hallgatója erre a pályázatra írta a *Fekete füzet* című kisfilm-forgatókönyvét, amely Zsók Lászlóról, az elfogásáról, a börtönben töltött évekről szól. A 220 beküldött pályázó közül Zsók Enikő művét dicséretben részesítették, külön diplomával jutalmazták, szövegét a Háromszék is közölte mint szentgyörgyi szerző alkotását.

A forgatókönyvből olyan mozzanatokat is megismerhettünk, amelyekről korábban nem írtak. Zsók László elmondta, hogy 1959. május 13-án az iskolapadból szólították ki, és egy fiatal szekus, pisztollyal a hóna alatt betessékelt az iskola előtt lévő zöld terepjáróba. Egész napot a Securitate egy kis kamraféleségében töltötte. Ajtónyitáskor pillantotta meg nagybátyját, János Lászlót. Este indították Marosvásárhelyre Puskás Attila tanárával, János Lászlóval, egy falusi bácsival őket. Oly nagynak tartották bűnüket, hogy a kicsengetési

kártyákat meg kellett semmisíteni, mert nevük szerepelt rajta, az elkészült tablót is el kellett tüntetni, mert fényképük is ott volt. A kihallgatáson azt szerették volna elérni, hogy a diákok a tanárok ellen valljanak. Elmondta azokat az embertelen, szörnyű körülményeket, amelyben zárva tartottak 20–30 személyt egy szűk, szellőtleni lehetetlen cellában. A börtönben töltötte be a 18-ik életévét. Igazságtalan és kegyetlen vádaskodás és ítélet következtében lopták el ifjú életük legszebb időszakából az értékes éveket. De ott is tanultak. Tanáraik tán magasabb szinten tanították a börtönben, mint az iskolában.

Puskás Attila

Börtönbe zárása előtt Csíkdánfalván volt tanár. Korábbi munkáját elismerő nyilatkozatok után figyelmeztető választás elé állították: vagy kéri, hogy a líceumi tanárság után Dánfalvára helyezték, vagy eltávolítják a tanügyből. Így kapott tanügyi állást Dánfalván.⁵

Később, 2009-ben a Háromszékben így közölte elfogatását: „Szép tavaszi nap volt 1959. május 12-én Csíkdánfalván, ahová az azelőtti évben „száműztek” politikai „bűneimért” a csíkszeredai Vegyes Líceumból. Barátságos, jóindulatú kollégáim szívesen befogadtak, jól éreztem körükben magam. Különösen meleg kapcsolat fűzött Szöcs István igazgatóhoz és családjához. Felesége titkárnő, leánya tanítónő volt, akkoriban született kislányuknak keresztapja is lettem. Lázár János és Otília tanár volt, a többiek tanítók, de ez számomra sem akkor, sem máskor nem számított. Valamennyiüket tiszteltem, még azt a Salló Istvánt is, aki gonosz indulatait csak „leleplezésem” után mutatta ki, válogatott jelzőkkel minősítve engem. ... Éppen albérleti szállásomra indultam volna, amikor izgatottan, halálsápadtan beront az igazgatói irodába Balla Rózsika tanítónő, és kihív engem. Kapkodó szavakkal közli, hogy egy pártgyűlésről jön. A gyűlés után az egyik fiatal aktivista (nevét nem mondja) közölte velem, hogy tudomása szerint holnap letartóztatnak (állítólag csíkszeredai éveimből ismert a fiú). Tudtam azt, hogy már április 24-én letartóztatták Palczer Károly volt tanártársamat, a fiúk francianyelv-szakos tanárát és osztályfőnökét, de még reméltem azt, hogy a kihallgatásaim során elhallgatják „bűnrészességemet”. Nevetséges remény volt! ... Siettem tehát „haza”. Talán ne is tegyem idézőjelbe! Igazi haza volt Szöcs Károly szabómester és a varró Regina néni otthona ... Házuk Karcfalva felé, közel volt a falu széléhez, átellenben, nem messze onnan Zsókéék laktak. Mondom Regina néninek a hírt, és a segítségét kérem. Rejtené el azokat az írásaimat, amelyeket a szeku magam és mások ellen felhasználhat. Regina néni készségesen vállalta, hogy elrejtje. Átadtam tehát neki verseimet tartalmazó füzetemet, akkoriban szorgalmasan vezetett naplóm, mert ez a legteljesebb öszinteség miatt kész vádirat lett volna magam és mások ellen is. Ez az éjszaka volt életem leghosszabb álmatlan éjszakája, sokáig utolsó „szabad” éjszakám ... Az irodában három civil várt. Egyikük, Suciú Mihail hadnagy, a szekuritáté vizsgálótisztje, Marosvásárhelyről jött a 0421-es katonai egységtől (az állambiztonsági katonai III-as ügyosztály). Ő be is mutatkozik, a másik kettő nem. Suciú közli velem, hogy a május 11-i felsőbb jóváhagyásnak megfelelően letartóztatnak, és házkutatást tartanak. Most már nincs kétségem afelől, hogy a katonai ügyész parancsa a fiúk és Palczer mintegy bő hónapos gyomrozása után született meg. Arról viszont csak később szereztem tudomást, hogy Sántha Imre árult el mindent, amiről csak tudott ...”⁶

A Macskási-féle Katonai Törvényszék Puskás Attilát 20 évi kényszermunkára, 10 év nehéz börtönre ítélte. A vádiratban az szerepelt, hogy tiltott iratokat terjesztett, *Október 23* című versében a magyar forradalmat dicsőítette, tanítványai ellenséges hangulatú verseit olvasva őket fel nem jelentette, Lőrinc János tanártársa 1956 novemberében tartott esküvőjén felolvasta az említett versét, megemlékeztek az „ellenforradalomban” elesett hősookról stb.⁷

Folytathatjuk tovább: a letartóztatott hat tanár és öt diák között ő volt a fővádlott. „Puskás csoport”-nak nevezték a gyanúsított csíkszeredai tanárokat és diákokat. A gyökereket már a megelőző időszakból keresték: édesapja a horthysta rendszer támogatója volt, az egyetemen „becsmérelte a haladó irodalmat, ellenséges hangú verseket írt stb.”. Azért kérte a Magyar Autonóm Tartományba kinevezését, hogy a székelyek között terjessze a nacionalista-soviniszta nézeteit. Tanártársaival hallgatta az imperialista rádióadókat, elégedetlen volt a nemzeti kérdés megoldásával, 1956-ban dicsőítette az ellenforradalmárokat, készült az államhatalom megdöntésére stb. Hatására egy csoport diák ellenséges tevékenységbe kezdett.⁸

1964. augusztus 3-án szabadult. Később arról is beszámolt, hogy szabadulása után is állandóan figyelemmel követték, és tetteiről jelentésekben számoltak be a megbízottak.⁹

Életművéről a Lexikon fejezetben szólunk.

Puskás Attilát a Csikdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpontban tartóztatták le. Az ötvenedik évfordulón, 2009. május 12-én az iskolában az igazgatóhelyettes, Ambrus-Mátyás Mária és a vendiák, Albert Imre közreműködésével megemlékeztek a szomorú eseményről. A sorstársak: Puskás Attila, Vorzsák János és Zsók László a találkozó végén népes diákcsoport jelenlétében megkoszorúzták az iskola előtt álló Petőfi Sándor-szobrot.

Csikmadaras

Ambrus József plébánost már 1949. június 11-én letartóztatták, 1956 tavaszán szabadult, majd 1959. májusában mint karcfalvi papot 4 év börtönre ítélték, 1964. április 14-én visszanyerte szabadságát. Brassóban halt meg 1993. július 16-án, 90 éves korában.

Bálint Tivadar plébánost szintén letartóztatták már 1949. július 13-án, másodszor 1959. október 16-án újból elfogták, a társadalmi rend elleni szervezkedéssel vádolták, 8 év börtönre ítélték, 1964. április 14-én szabadult. Csíkszeredában hunyt el 1984. szeptember 23-án, 80 éves korában.

Bogáts Ferencet 1956 novembere közepén tartóztatták le államellenes szervezkedés vádjával, de adatok hiányában felmentették.

Hajdú Erzsébetet, aki korábban Orsolya nővér volt, 1956-ban Nagyváradon tanárnő, azzal az indokkal ítélték 2 évi börtönre, mert dicsérte a magyar forradalmárokat, rágalmazta a Szovjet Uniót, rendszer-ellenes könyveket terjesztett. 1961. december 16-án tartóztatták le, a börtönben halt meg 1963. április 24-én, 48 éves korában.

Mihálcz Andtás

Madarason vegyesboltja volt. 1959. december 7-én a Bálint Tibor plébános ügyében tanúnak hívták, de kihallgatás után letartóztatták a társadalmi rend elleni szervezkedés vádjával. 20 évi börtönre ítélték, 1964. július 28-án szabadult 1977. szeptember 17-én hunyt el Csíkszeredában.

Karcfalváról

Biró Istvánt 1956. november 13-án tartóztatták le a rendszer szidalmazásáért, de november 17-én az eljárást megszüntették, azonban 1959. szeptember 12-én újból elfogták, majd 1962. október 15-én szabadult. Meghalt 1984-ben.

Deák Istvánt a kollektivizálás idején zárták börtönbe.

Gyenge Dénes mézszárost 1957. november 24-én tartóztatták le, hazaárulás vádjával zárták 12 évre börtönbe. Meghalt.

Hajdú Géza Leánder Karcfalván született, Brassóban tartóztatták le, ellenforradalmi ténykedés, nacionalista, soviniszta magatartás vádjával 10 évi börtönre ítélték, 1964. július 24-én szabadult, 1987. október 23-án hunyt el 76 éves korában.

Jenőfalva

Csáki Vilmos gazdálkodót 1959. szeptember 13-án fogták el. Vonat megállításáért, a rendszer szidalmazásáért 4 év börtönre ítélték.

Kosza József ozsdolai plébánost, 1953-ban, majd 1957. november 24-én újból letartóztatták, 10 év börtönre ítélték, 1964. augusztus 3-án szabadult. 1997. március 1-jén, 85 éves korában hunyt el.

- *Márton Vilmos* gazdálkodó- és tímárt 1962. február 21-én tartóztatták le. A váll ellene, hogy hallgatta a nyugati rádióadókat, és szidalmazta a helyi vezetőket.

Csíksszenttamás

Bara Lajost 1960. augusztus 30-án a szárhegyi mezőgazdasági iskola tanulójaként tartóztatták le. Mint a Fekete Kéz szervezet tagját vádolták. 15 évi kényszermunkára ítélték, 1964. augusztus 1-jén szabadult. 2006. március 12-én, 64 éves korában hunyt el.

Bíró Ágostont 1959. szeptember 13-án Csáki Vilmostal tartóztatták le a vonat megállítása és a rendszer szidalmazása miatt. 4 évet és 9 hónapot ült börtönben.

Bíró Károly a gyulafehérvári kántorképzőben tanult, 1960. október 26-án tartóztatták le, a Fekete Kéz tagjaként tartották számon. 1963 nyarán Hadnagy Istvánnal szökést kíséreltek meg, de agyonlőtték.

György Lázár mozdonyvezetőt 1960. március 8-án tartóztatták le, megkísérelte egy gyorsposta vonat kisiklását.

Jamandi Emil a Bolyai Tudományegyetem hallgatója volt, lázítással vádolták, 6 évre ítélték el. Elhunyt.

Szabó Árpád Gergelyt Szilágysomlyón tartóztatták le 1956. december 6-án, 7 év börtönre ítélték, 1963. január 18-án szabadult.

Szabó Zakariást szintén Szilágysomlyón tartóztatták le 1956. január 18-án, és 7 év börtönre ítélték, 1963. január 18-án szabadult. Kiténtették „A Hazáért és Szabadságért 1956-os Emlékéremmel”.

Csíksszentdomokos

Bíró Benjámint a Baróti Líceumban tanult, az 1947-es szárazság idején került Erdővidékre. 1956. november 9-én négy társával vonatra ült, hogy részese legyen a magyarországi forradalomnak. Kettőjüknek sikerült átjutniuk a határon, majd a Pécs melletti Kárász községben a Borbély család öröke is fogadta, tanulmányaikat is folytatták, de 1957. március 14-én letartóztatták, átadták a román határőröknek, Nagyváradon három évi börtönre ítélték.

Böjte Lajost 1957. május 16-án tartóztatták le.

Böjth Sándor szerszámlakatost 1958. március 20-án írásaiért tartóztatták le, 7 év börtönre ítélték, 1962. november 4-én szabadult, 1964. január 2-án elhunyt.

Sántha Antal plébánost 1958. október 21-én tartóztatták le, tiltott kiadványok terjesztése és nemi erőszak vádjával zárták 12 évre börtönbe, ügyét minden székelyföldi helységben ismertették. 1965-ben szabadult, 1995. szeptember 18-án, 67 éves korában hunyt el.

A magyar forradalom leverése után 1956 és 1962 között Romániában több mint 28 000 személyt tartóztattak le, akik között körülbelül 1400 magyar volt.¹⁰

1. Balogh László 1995. október 10. 3.

2. Puskás Attila 2010. 155.

3. Puskás Attila *Háromszék* 5671. sz. 2009. május 8.

4. Balogh László 1995. október 10. 3.

5. Puskás Attila 2010. február. 141.

6. Puskás Attila *Háromszék* 5671. sz. 2009. május 8.

7. Tófalvi Zoltán 1995. 37.

8. Puskás Attila 2010. 149–152.

9. Puskás Attila 2004. január 31.–február 1. 3.

10. Dávid Gyula (szerkesztette) 2006. 19–20, 25–26, 28–30, 37, 41, 73, 86, 90, 104–105, 109, 113, 119, 131, 165–166, 171, 173, 175–176, 187–188, 211, 237, 240, 292, 303, 308, 349.

CSÍKDÁNFALVÁÉRT EGYESÜLET

1999-ben egy lelkes, falujáért tenni akaró csoportban merült fel a gondolat, hogy létre kell hoznunk egy alapítványt vagy egyesületet, ami megteremtheti a törvényes keretet a pályázatok készítéséhez, és lehetőséget nyújthat településünk szellemi és anyagi fejlesztéséhez.

Közösségünk előrehaladása érdekében, településünkért, Csíkdánfalváért, az utánunk következő nemzedékért Márton István „kalákába”, megbeszélésre hívta össze falustársainkat, hogy anyagi és szellemi képességeikkel támogassuk falunk felemelkedését.

Így került sor a kezdeti megbeszélésre 1999. június 5-én, ami az akkori falu életében „eseménynek” számított, és sok támogatóra talált. Már az első megbeszélésen körvonalazódott az alapítvány létrehozásának fontossága, valamint Csíkdánfalva monográfiájának megírása, és a település területén egy 1848-as emlékmű létrehozásának szükségessége.

Az első megbeszélést követően egy kezdeményező bizottság alakult Albert Ernő, id, Ambrus Árpád, Ambrus-Mátyás Mária, Bodor Márton, Farkas Mária, János Pál, János Zoltán, Márton István tagokkal, akik a „Csíkdánfalváért” elnevezésű egyesület létrehozását szorgalmazták, bízva abban, hogy a „rendtartó székely falu” szelleme még él, és lelkes támogatókra talál. Így került sor a „Csíkdánfalváért” egyesület alakuló ülésére 1999. augusztus 21-én, majd ezt követte a vezetőség megválasztása, és az alapszabályzat kidolgozása.

Az alapszabályzat kijelenti, hogy az egyesület nem politikai közszervezet, tagjainak szabad társulása által alakul, saját költségvetéssel rendelkező szervezetként jegyezték be a Hargita Megyei Törvényszéken.

Az egyesület célja kulturális és sport tevékenységek támogatása, a település monográfiájának kiadása, emlékmű állítása az 1848–1849-es dánfalvi szabadságharcosok, és a két világháború áldozatainak emlékére, valamint közművesítő tevékenységek – víz, gáz, csatornahálózat – kiépítésének segítése.

Az eltelt 8 év alatt az egyesület termékeny tevékenységet fejtett ki. Több nyertes pályázatot segített, amelyekből a legfontosabbak:

- A KUTDIÁK, az ifjúság tudományos tevékenységének támogatása keretén belül segítette a MTA-tól pályázott összeg átutalását a liceum tanulói számára, valamint a Juliánus Alapítványtól pályázott szekszárdi kirándulás támogatása.

- 2005 tavaszán az egyesület segítségével oldottuk meg 22 fűvós hangszer behozatalát, ami lehetővé tette a fűvós hangszeres oktatás bevezetését településünkön, és egy fűvószenekar létrehozását.

- az egyesület közreműködésével sikerült egy tűzoltó autó Romániába behozatala. Az autó a solti önkormányzat tűzoltó egyesületének adománya volt.

- az Illés Alapítványtól pályáztunk 700 USD-ét egy első világháborús emlékmű elkészítésére

- az Apáczai Közalapítványtól sikerrel pályáztunk megfelelő összeget az iskola melletti telek megvásárlásához.

Az egyesület kuratóriumának összetétele:

Márton István – elnök
Ambrus-Mátyás Mária – alelnök
Csáki József – könyvelő
Farkas Mária – titkár
Simon Dénes – pénztáros
Csáki Gergely –tag
Zsók Jenő – tag

**A „CSÍKDÁNFALVÁÉRT EGYESÜLET”
alapító tagjai a következők:**

1. Csáki Grigore	21. Farkas Mária
2. Márton István	22. Szabó János
3. Both Ágoston	23. Fülöp Ödön
4. Süket Mátyás	24. Zsigmond Ernő
5. Csáki József	25. Süket Jenő
6. Csáki József – Laci	26. Ambrus M. Mária
7. Antal Gábor	27. Kajtár Sándor
8. Kajtár Csaba	28. Antal József
9. Zsók Jenő	29. Kristóf József
10. Szabó Dezső	30. Horváth Zoltán
11. Fülöp József	31. Gál Imre
12. Both István	32. Gál Ildikó
13. Gáll Béla	33. Both József
14. Sepsí Márk Cecília	34. id. Ambrus Árpád
15. Lukács Géza	35. Balázs Csaba
16. Antal Béla	36. Szöcs Judit
17. Szöcs József	37. Balázs Gábor
18. Simon Dionisie	38. Albert Dénes
19. Szabó Tibor	39. Fibula József
20. Zsók Ignác	40. Dobos Árpád

Tiszteletbeli tagok

Albert Ernő
Albert Dávid
Eröss István
János Pál
Zsigmond Márton

Csíkdánfalva , 2007. április 20.